

ÉRTEKEZÉSEK

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

TIZENHARMADIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PAUER IMRE

OSZTÁLYTITKÁR.

A M. T. AKADÉMIA
FŐTITKÁRI HIVATALA

BUDAPEST

1909.

3 136 02

TARTALOM.

1. Parlamenti szólásszabadság. *Edvi Illés Károly* l. tagtól.
 2. Az igazságos jog. Székfoglaló értekezés. *Kunz Jenő* l. tagtól.
 3. A törvényes öröklés rendje az Árpádok korában. *Illés Józseftől*.
 4. Statisztikai vizsgálódások a XIX. század gabonaárainak alakulásáról.
Földes Béla r. tagtól.
 5. A tömeg büntetetei. *Angyal Páltól*.
 6. A szövetkezetek alapelve. Székfoglaló értekezés. *Nagy Ferencz* r. tagtól.
 7. Széchenyi-problemák. Írta *Réz Mihály*.
 8. Újabb irányok a nemzetközi perjogban. Székfoglaló értekezés. *Magyary Géza* l. tagtól.
 9. A rendi elemek a magyar alkotmányban. Székfoglaló értekezés.
Ferdinandy Gejza l. tagtól.
 10. Gróf Széchenyi István és a pesti Hengermalom-társaság. — Melléklet:
Adatgyűjtemény. Székfoglaló értekezés. *Gaal Jenő* r. tagtól.
-

ÉRTEKEZÉSEK

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

DR. PAUER IMRE

OSZTÁLYTITKÁR.

XIII. KÖTET. 4. SZÁM.

STATISZTIKAI VIZSGÁLÓDÁSOK

A XIX. SZÁZAD

GABONAÁRAINAK ALAKULÁSÁRÓL.

FÖLDES BÉLA

R. TAGTÓL

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1905. október 16-iki ülésében.)

Ára 2 korona.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1905.

STATISZTIKAI VIZSGÁLÓDÁSOK
A XIX. SZÁZAD
GABONAÁRAINAK ALAKULÁSÁRÓL.

FÖLDES BÉLA

R. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1905. október 16-iki ülésében.)

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1905.

Budapest, az Athenaeum r.-társ. könyvnyomdája.

I. ÁLTALÁNOS RÉSZ.

Statisztikai vizsgálódások a XIX. század gabona- árainak alakulásáról.

Mezőgazdasági államban fölösleges annak bizonyítása, mily mélyen belenyúló hatása van a termések és gabonaárak alakulásának a nép jólétére. Hiszen csak a közvetlen multra kell visszatekintenünk, a hol ama jellemző tényrt konstatálhatjuk, hogy az 1904-ik évi rossz termés következtében hazánkban a termés után a halandóság jelentékenyen emelkedik. Míg 1904-ben januártól márcziusig a halálesetek száma 133,435, addig a reá következő év ugyanazon szakában 167,308, azaz három hónap alatt a különbözet 33,873.

Nem hiába jegyzi fel a történelem, hány nagy történeti esemény, háborúk, forradalmak állottak be a gabonaárak hatása alatt. »Cereris sunt omnia munera«, mondja a római költő és minduntalan találkozunk korszakokkal, melyekben a népességnek gabonával való ellátása oly fontos kérdéssé vált, hogy az minden más kérdést háttérbe szorított. Így volt az közvetlenül a francia forradalom előtt is, midőn minden figyelem erre irányult, oly annyira, hogy még a híres francia szalonban is a legszellemesebb nők és férfiak e kérdéseket tárgyalják és a sziporkázó szellemű abbé *Galiani* megírja »Dialogue sur le commerce des bleds« című munkáját.

A fiatal közgazdasági tudomány is e kérdések körül szerzi első érdemeit. Eltekintve *Gregory King*től, ki egy igen helyesen megfigyelt, habár számtanilag elhibázott észlelettel, indítja meg a kutatásokat, *Quesnay* volt az, ki az »Encyclopedie«-ben »Grains« című dolgozatával irányt jelöl és utána a nemzetgazdák hosszú sora a kérdés fonalát többé el nem ejti. A kérdés más jelleget ölt Angliában és annak alapján keletkeznek a korszakalkotó elméletek, melyek *Malthus*, *Ricardo*, *Tooke* stb. neveihez fűződnek. Joggal mondhatta tehát *Riehl* (*Historische Kulturbilder*, 238. l.)

a gabonaárak történetéről, »hogy azok talaján végezte a nemzetgazdaságtan mintegy alapvető méréseit, hogy azok segítségével dél- és szélességi köreit kényelmesen rakhatja az egész gazdasági életre«. Hogy pedig napjainkban az agrárpolitika legfontosabb kérdései, az úgynevezett földtehermentesítés, a mezőgazdasági üzemformák változása és részben ezzel összefüggésben birtokmegoszlás és birtokpolitika, a gabonaárak alakulásával összefügg, nem szorul bizonyításra. Fontos az is, hogy egyetlen része a nemzetgazdasági elméletnek sem annyira alkalmas exakt matematikai pontosságra emelkedni, mint az árak, és különösen a gabonaárak elmélete. Mert oly jelenség az, mely a gazdasági élet ezer és ezer pontján ismétlődik, mely éppen azért a legkülönbözőbb tényezőkkel való sokféle combinatiót megenged, melyek közül az egyik itt, a másik ott kiküszöbölhető, mialatt közel juthatunk a kísérlet szabatosságához. Az is előny, hogy végre olyan jelenség, melynek konstatálása nem nehéz. A gabonaárak tanulmányozása azon módszertani előnyt is nyújtja, hogy minket rászoktat, hogy a tényeket szigorúan megállapítsuk, mint a vegyész teszi aequivalenseivel, oly körülmény, mely épp a társadalmi tudományokban oly fontos, mivel itt mindig az a veszély fenyeget, hogy a fáradságos tanulmányozását a tényeknek sokalván, a képzelet szárnyain merészen emelkedő phantasmagoriák a szigorú igazságok helyét biforolják.

Az árjelenségek tanulmányozására pedig a leggazdagabb és aránylag legmegbízhatóbb anyagot épp a gabonaárak statisztikája szolgáltatja. Ezen termelvények nagy fontossága, a szükséglet csekély ruganyossága, az óriási terjedelme a termelésnek és forgalomnak széles alapot nyújtanak a jelenségek tanulmányozására. Különben is nincs általában árú, melyre nézve oly gazdag, terjedelmes anyag rendelkezésre állana, mint a gabonára vonatkozólag.

Ezzel korántsem akarom azt állítani, hogy a gabonaárak statisztikája már elérte volna a tökély tetőpontját. Nagyot haladt azon időpont óta, midőn harmincz évvel ezelőtt a gabonaárak tanulmányozásával kezdtem foglalkozni. Míg akkor még a hivatalos statisztika is csak kevés államban fordított erre gondot, most már a legtöbb állam statisztikai közleményei rendszeren közlik az idevonatkozó adatokat. Míg harmincz év előtt tanulmá-

nyaink az illető statisztikai hivatalok írásbeli közleményei nélkül — melyekért e helyen is köszönetet mondok — lehetetlenek lettek volna, addig most csak azért építettük fel adatainkat jelentékeny részben ez írásbeli közleményekre, hogy az adatok teljes egyöntetűségét biztosítsuk. Azonban ha egyfelől a haladást elismerjük, másfelől a hiányokat sem hallgathatjuk el. A gabonaárak statisztikája és főleg nemzetközi része szenved az adatok nagy különbözőségén. Az egyik állam országos árakat közöl, a másik a főbb piacok árait, a harmadik tőzsdeárakat, a negyedik a termelési helyek árait, beviteli árakat, kiviteli árakat, sőt egyes államok csak kiszámított árakat, melyek bizonyos természetbeni szolgáltatások átszámításánál használatnak. Időről időre változnak a mértékek, a pénzek, változik a pénz értéke, változik a minőség stb. Némely államok csak az évi átlagok közlésére szorítkoznak. Itt egy egyöntetű eljárás nagyon szükséges volna, miért is a nemzetközi statisztikai intézetnek az idén tartott összejövetelét felhasználtam, hogy ez irányban indítványt tegyek, mely elfogadásban részesült.

A gabonaárak statisztikájának egyik igen becses részét képezi az ártörténet. Itt van elsősorban *Fleetwood* püspök híres munkája, melynek címe 600 évre igéri az árak statisztikáját, de tulajdonképp visszanyúl az angol királyság legrégibb koráig. Általában ez a statisztika azon ága, mely körül az angolok szereztek maguknak nagy érdemeket. Így főleg *Tooke* »History of prices« című híres munkájával, melyben a gabonaárak statisztikája egyúttal fontos közgazdasági kérdések megoldására használtatik fel. Itt van azután *Thorold Rogers* munkája »History of agriculture and prices«. De említésre méltó *Dupré de St. Maur*, *D'Avenel* a francziáknál, *Hanauer* apát az Elszászra vonatkozólag, *Sloet van de Beele* Németalföldre vonatkozólag és e dolgozat írása alatt vettem a dán statisztikai hivatal munkáját, mely az 1600—1902. évekre adja a gabonaárak történetét Dániában. Nálunk ártörténeti munka a régibb időkre ugyan nincs, de számos érdekes adatot találunk *Csányi* Chronikájában, *Wagner* Analectájában, *Apor* Synopsisában stb.¹ Ezen adatgyűjtemények rend-

¹ Ezen és más adatok iránt lásd: »Közgazdasági Értekezések« című (I. kötet) és »Statisztikai Előadások« című munkám második sorozatát.

kívüli fontossággal bírnak számos közgazdasági kérdés megoldásánál, így a munkabérek és a nép jólétének megállapítására, a pénzérték kiszámítására stb. Többnyire főleg ez utóbbi kérdés érdekében kutatták az árakat, de már *Fleetwood* püspök mondja, hogy ez adatok más szempontból is bírnak nagy fontossággal. Az ártörténeti munkák nagy értéke volt az ok, hogy az említett congressuson egy második indítványt is terjesztettem elő, hogy t. i. a londoni Royal Statistical Society, melynek tagjai között az ártörténet legkiválóbb képviselői voltak, gazdag könyvtárában egy külön osztályt szervezzen, melyben az összes gabonaár-irodalom összegyűjtessék. Az indítvány egyhangúlag elfogadott, bár több francia előtttem sajnálkozását fejezte ki, hogy nem inkább Párist javasoltam. Különben természetes, hogy bármely szakkönyvtárnak szabadságában áll az anyagot összegyűjteni.

A felsorolt munkák egyúttal bizonyítják, hogy igen régen ismerték fel a gabonaárak feljegyzésének nagy fontosságát. Igen gyakran az egyházi anyakönyvekben jegyezték fel a születésekre, esketésekre, halálozásokra vonatkozó adatokkal együtt, a mi eléggé bizonyítja, milyen nagy fontosságot tulajdonítottak ez adatoknak. Sőt egyes államokban egyenesen utasították az anyakönyveket vezető közegeket, hogy egyéb fontos eseményekkel ez adatokat is vezessék be a jegyzeteknek szánt rovatokba.

A következőkben azonban csak a XIX. századdal akarunk foglalkozni,¹ hogy azon fontos tanulságokat² levezzsük, melyeket ez adatok előttünk feltárnak. Részletekbe nem bocsátkozunk, mert azok a harmincz év óta közölt tanulmányaimban³ könnyen

¹ A függelékben több államra vonatkozólag adjuk több századra visszamenőleg az összefoglaló adatokat és egy kis áttekintést az ártörténeti irodalom fontosabb jelenségeiről.

² Talán szabad arra hivatkozni, hogy e tanulmány eredményeit a francia tudomány egyik legkiválóbb képviselője oly fontosaknak tartotta, hogy azokat grafikai táblákba foglalta és maga akarta az ez évben tartott kongresszuson bemutatni, azonban a kongresszuson való megjelenésben akadályozva volt, de előadta a párisi statisztikai társaságban.

³ I. Die Getreidepreise im XIX. Jahrhundert mit besonderer Berücksichtigung der Preisschwankungen. (Statistische Monatschrift. Wien 1877.)

megtalálhatók. Megjegyezzük még, hogy minden adatnál a forrást megnevezzük, mely többnyire írásbeli közleménye az illető állam statisztikai hivatalának. A dolgozatunkhoz csatolt táblákban az eredeti följegyzéseket adjuk, hogy azok ellenőrizhetők és felhasználhatók legyenek és csak a szövegben, hol az adatokat, a mennyire lehet, összehasonlítjuk, összefoglaljuk, eredményeket levezetünk, ott számítottuk át azokat.

Adataink feldolgozásánál azt a módszert követjük, hogy először az általános tanulságokat fejtjük ki, azután minden államra külön adjuk elő a fontosabb eredményeket. A következő államokra vonatkozólag sikerült nekünk az adatokat összeállítani: Anglia, Franciaország, Poroszország, Ausztria, Magyarország, Olaszország, Spanyolország, Svájc, Belgium, Németalföld, Dánia, Svédország, Norvégia, Finnország, Oroszország. Régibb tanulmányaink Romániát is tárgyalják, minthogy azon-

2. Idem. Fortsetzung. (Ibidem. 1879.)

3. Idem. Schluss. (Ibidem. 1882.)

4. Die Ehefrequenz in ihrer Abhängigkeit von den Getreidepreisen. (Ibidem. 1879.)

5. Der Einfluss der Getreidepreise auf die Arbeitslöhne und den Preis einiger wichtiger Lebensmittel. (Ibidem 1880.)

6. Der Einfluss von billigen und teuren Zeiten auf die Sterblichkeit. (Jena 1880.)

7. Ueber einige wirtschaftliche und moralische Wirkungen hoher Getreidepreise. (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. Jena 1881.)

8. A gabonaárak hullámzása a XIX. században és a gabonadrágaságok hatásai. (Budapest 1882.)

9. Die Getreidepreise im 8. Dezennium des Jahrhunderts. Statistische Monatschrift. Wien 1884.)

10. Die Getreidepreise in den Jahren 1881—1885. (Ibidem 1887.)

11. Die monatlichen Schwankungen der Getreidepreise. (Ibidem 1887.)

12. Die Getreidepreise im Norden in den Jahren 1871—1885. (Ibidem 1888.)

13. Die Getreidepreise und ihre Wirkungen auf die Bewegung der Bevölkerung 1871—1885. (Ibidem 1888.)

14. Die Getreidepreise im XIX. Jahrhundert. (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik 1905.)

15. Note on the course of wheat prices in different states (International statistical Institute 1905).

ban a legújabb adatokat teljesen megbízható alakban megszerezni nem sikerült, bár e célból a követséget és a consulatust is megmozdítottuk, ez államot általában kihagytuk.

Visszapillantást vetvén a mult száradra, mindenekelőtt az a kérdés követel megoldást, mely évek mutatják a legnagyobb hullámzásokat a gabona árát tekintve, mely évek mutatják a legnagyobb szélsőségeket, a legnagyobb olcsóságot és legnagyobb drágaságot.

A XIX. század megindul igen magas gabonaárakkal. Utoljára állunk azon szomorú esetek előtt, hogy valóságos éhséget, nyomort és halált terjesztenek. Angliában a gabonaárak drágasága és a Napoleon által elrendelt szárazföldi zárlat következtében a gabonatermelést kiterjesztik az eddig nem művelt területekre és ezen tényben gyökerezik *Ricardo* nagy feltűnést okozott földjáradéktana, mely szerint az emberiség a népesség szaporodásával kénytelen lévén rosszabb és rosszabb minőségű földeket művelés alá venni, ez okból a földbirtokosok jövedelme, a földjáradék, következetesen emelkedik. Még a század második tizedében föllép egy pusztító éhség, de ettől kezdve a század jóformán első felének végéig mérsékelt árakat mutat. Ellenben a század második felének jellege a magas gabonaár. A nyolczvanas években az árak kezdenek csökkenni és a kilenczvenes évek végén rendkívül alacsony ponton állanak meg. A század tehát elején igen magas, végén igen alacsony árakat mutat, folyamában az első félszázadban az alacsony, a második félszázadban a magas árak túlnyomók. A század első felében az olcsó árakat ismét főleg egyszer megszakítja a drágaság, mely aztán Angliában Peel nagyszabású szabadkereskedelmi reformjához, a Cobden vezetése alatt álló Anti-Corn-Law-League győzelméhez és a gabonavámok eltörléséhez vezet. A század második felében pedig daczára a magas gabonaáraknak, ismét behozták a gabonavámokat. Azon évtizedben, melyben *Bismarck* Németországban a gabonavámpolitikát inaugurálja, a búza ára 55%-kal magasabb volt Poroszországban, mint a század első felében és magasabb, mint 1851—70-ig.

Minthogy tábláink az árak iránt a legkimerítőbb felvilágosítást nyújtják, itt csak a legkiemelkedőbb pontjait az oscillációknak akarjuk megjelölni, még pedig a búzára vonatkozólag,

melylyel a többi gabonaneműek is rendszerint teljes párhuzamosságot mutatnak. Volt pedig

	a század első felében		a század második felében	
	legdrágább	legolcsóbb	legdrágább	legolcsóbb
	évtized		évtized	
Angliában	1811—20	1841—50	1851—60	1891—900
Franciaországban .	1811—20	1841—50	1871—80	1891—900
Poroszországban ..	?	?	1871—80	1891—900
Ausztriában	1801—10	1831—40	1871—80	{ 1861—70 1891—900
Magyarországban ..	?	?	1871—80	1891—900
Belgiumban	1811—20	1821—30	1851—60	1891—900
Németalföldön	1811—20	1821—30	1861—70	1891—900
Finnországban	1811—20	1841—50	1871—80	1891—900
Oroszországban....	?	?	1871—80	1891—900

A legolcsóbb korszakok voltak 1821—30, 1841—50 és 1891—900; a század második felében kivétel nélkül a legalacsonyabbak voltak az árak 1891—900-ig, a mi eléggé magyarázza az agrarismus nagy megerősödését. A legdrágább évtizedek voltak 1811—20, 1851—60 és különösen majdnem általános jelleggel 1871—80 évek, melyek mély nyomokat is hagytak a népek populationistikai jelenségeiben. A legtöbb államban 1811—20-ig és 1871—80-ig voltak a legdrágább, 1841—50 és 1891—900 a legolcsóbb évek. Azon államokra nézve, melyekben az adatok nem terjedtek egészen a XIX. század elejéig, az összehasonlítást természetesen el kell ejteni.

Áttérvén arra a kérdésre, milyen változások mutatkoztak a helybeli és időbeli áralakulásokban, talán a legjobb áttekintést nyerjük, ha mindenekelőtt az egyes államokra összefoglalva mutatjuk ki az árakat az évszázad elején és végén. Volt pedig:

Angliában ¹

(búza, árpa, zab)..... 1801—10 149.40 1891—900: 70.90 shilling

Franciaországban ²

(búza)..... 1801—10 19.25 1891—900: 14.77 frank

Poroszországban ³

(búza, rozs, árpa, zab) 1821—30 238.10 1891—900: 363.50 ezüstgaras

Ausztriában ⁴

(búza, rozs, árpa, zab) 1821—30 10.97 1891—900: 20.21 forint

¹ Imperial quarter, — ² hektoliter, — ³ hektoliter, — ⁴ hektoliter.

Magyarországban ⁵

(búza, rozs, árpa, zab) 1821—30 7.79 1891—900 : 17.20 forint

Oroszországban ⁶

(búza, rozs, árpa, zab) 1842—50 14.69 1891—900 : 27.06 rubel

Belgiumban ⁷

(búza, rozs) 1810—10 29.76 1891—900 : 23.02 frank

Németalföldön ⁸

(búza, rozs, zab)..... 1801—10 25.54 1891—900 : 15.35 na. forint

Dániában ⁹

(rozs, árpa, zab)..... 1801—9 32.94 1891—900 : 26.37 korona

Svédországban ¹⁰

(búza, rozs, árpa, zab) 1834—40 27.01 1891—900 : 30.02 korona

Norvégiában ¹¹

(búza, rozs, árpa, zab) 1821—30 41.87 1891—900 : 36.78 korona

Finnországban ¹²

(búza, rozs, árpa, zab) 1811—20 84.52 1891—900 : 73.91 markka

Spanyolországban ¹³

(búza)..... 1801—10 38.30 1891—900 : 27.28 pesetas

Ha ezen adatok alapján az egyes államokat csoportosítjuk, úgy azt találjuk, hogy a század elejéhez képest a század végén az árak

magasabbak	alacsonyabbak
Poroszországban,	Angliában,
Ausztriában,	Franciaországban
Magyarországban,	Belgiumban,
Oroszországban.	Németalföldön,
	Dániában,
	Norvégiában,
	Finnországban,
	Spanyolországban.

Látjuk ebből, hogy a mult század alatt egy nagy átalakulás megy végbe. *A gabonaárak csökkennek azon országokban, melyek idegen gabonát fogyasztanak, emelkednek azon országokban, melyek idegen államokat látnak el gabonával.* Ez átalakulásnak következménye, hogy az árak kiegyenlítődnek, a helyi különbségek csökkennek. A fogyasztók most olcsóbban nyernek ellátást, daczára annak, hogy a termelők jobb árakat érnek el. Ez bekövetkezik azért, mert azelőtt a közlekedés drágasága következtében a termelők nem tudták fölöslegüket értékesíteni, nem tudták a távol

⁵ hektoliter, — ⁶ csetvert, — ⁷ hektoliter, — ⁸ hektoliter, — ⁹ tönde,
— ¹⁰ hektoliter, — ¹¹ hektoliter, — ¹² tynnyri, — ¹³ egy tized tonna.

fekvő piacokat elérni. *Ebben a népek gazdasági solidaritásának egy érdekes mozzanatát látjuk, mert a nagy átalakulás, mely a gazdasági élet haladásával, a kereskedelem és közlekedés nagy-szabású szervezésével összefügg, úgy a termelők, mint a fogyasztók érdekének teljesebb kielégítését biztosítja.* Angliában az ár a század végén felével alacsonyabban áll, mint a század elején. Ki ne látná, vagy legalább sejténé, milyen mély átalakulásoknak kellett ennek következtében a nép életében, fogyasztásában és termelésében beállaniok! Ausztriában, Magyarországon, Orosz-országban a gabonaár több mint kétszeresére emelkedik, a mi ezen államok gazdasági életére mélyen menő befolyással volt. *Mindenekelőtt jelenti a földbirtok jövedelmezőségének nagy emel-kedését, de a nemzeti gazdaság és vagyonosodás haladását is.*

Némileg módosul a kép, ha csak a század második felét tesszük vizsgálatunk tárgyává. Az utolsó félszázad első és utolsó évtizedeinek összehasonlítása következő eredményhez vezet:

	1851—60	1891—900 ¹
Anglia (búza, zab, árpa)	112.6	70.9
Franciaország (búza)	22.11	14.77
Poroszország (búza, rozs, árpa, zab) ..	438.20	363.50
Ausztria (búza, rozs, árpa, zab)	20.05	20.21
Magyarország (búza, rozs, árpa, zab) ..	18.75	17.20
Oroszország (búza, rozs, árpa, zab)	17.59	27.06
Belgium (búza, rozs, árpa, zab)	48.95	23.02
Németalföld (búza, rozs, árpa, zab)	28.63	15.35
Dánia (rozs, árpa, zab)	30.—	26.37
Svédország (búza, rozs, árpa, zab)	36.22	30.02
Norvégia (rozs, árpa, zab)	28.79	24.39
Finnország (búza, rozs, árpa, zab)	76.27	73.91

Ha ezen adatokat szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy Oroszországtól és Ausztriától eltekintve, mindenütt a század második felének vége alacsonyabb árakat mutat, mint első tizede. *Azonban e körülmény magyarázata első sorban abban keresendő, hogy épp az 1851—60-iki évtized rendkívül magas árakat mutat, melyek normális áraknak éppen nem tekinthetők, valamint az 1891—*

¹ Pénznem és mérték, mint az előbbi táblánál.

900-iki évtized alacsony árai sem tekinthetők normálisaknak. De el kell ismerni, hogy az utolsó félszázad magasabb árai után főleg a század utolsó tizedében bekövetkezett nagy áresökkenés az agráris-mus terjedésére elég okot szolgáltatott.

Ha közelebbről vizsgáljuk az áralakulás helyi jellegének változását, mely első sorban a közlekedési rendszernek nagyszabású átalakulásával függ össze, adatainkból ismét sok tanulságot meríthetünk. Természetes, hogy különösen a vasuti forgalom által előidézett nagy processus csak a század második felében válik könnyen észrevehetővé, habár a vasutak építését már a század első felében megkezdték. Ez okból csak a század második felére leszünk a következőkben tekintettel. A búza ára volt hektoliterenként koronaértékben :

	1851—60	1891—900
Anglia	18.80	12.89
Franciaország	17.68	15.51
Poroszország	16.14	15.64
Ausztria	14.02	14.16
Magyarország	12.46	15.06
Olaszország	16.28	17.88
Belgium	19.32	13.89
Németalföld.....	24.47	14.89
Svédország	14.68	13.59
Finnország	12.70	17.39
Oroszország	11.16	12.36
Északam. Egyesült-Államok	23.46	11.25

A legnagyobb helyi különbség, mely az árakban mutatkozik — Belgiumtól eltekintve, mely végre a kérdés eldöntésénél nagyobb fontossággal nem bír — Anglia és Oroszország között mutatkozott a század második felének első tizedében ; a különbség az alacsonyabb ár arányában 68.49%. A század végén ellenben a legnagyobb különbség csak 26.53%. De most már nem Anglia mutatja a legnagyobb árakat, — sőt Ausztriában és Magyarországon az árak magasabbak, — hanem Franciaország és Poroszország ; a legalacsonyabb árak még mindig Oroszországban jegyeztetnek. *Magyarország és Anglia között 1851—60-ig az árkülönbség még 50.8%, az utolsó évtizedben csak*

1.3%. Alig lehet ennél jellemzőbb számot találni ama nagy átalakulás feltüntetésére, mely a népek életében az utolsó 50 évben bekövetkezett.

Érdekes lesz a fentebbi számokból a kulturállamok egy nagyobb csoportjára vonatkozólag a búza átlagos árát kiszámítani. Megkülönböztetjük a következő csoportot; Észak-Európa (Anglia, Dánia, Svédország, Norvégia, Finnország, Oroszország); Közép-Európa (Franciaország, Poroszország, Ausztria, Belgium, Németalföld, Magyarország); Dél-Európa (Olaszország) és Észak-Amerika.

E szerint tett a búza ára a XIX. század utolsó tizedében hektoliterenként koronaértékben:

Észak-Európában	15.20
Közép-Európában	14.52
Dél-Európában	17.88
Észak-Amerikában	11.25

Látjuk ebből, milyen csekélyek az árkülönbségek Európa egyes részei között!

Az általunk tárgyalt adatok kétségtelenné teszik, hogy a gabonaárak tekintetében a kulturállamokban egy helyi kiegyenlítés ment végbe, mely nagyobb különbségeket nem enged érvényre jutni, Európa mintegy egy piaczczá egyesült és daczára a XIX. század végén alkalmazott gabonavámoknak, az árakban sokkal kisebb különbségeket találunk, mint azelőtt.

Áttérünk már most annak vizsgálására, mily mértékben kisért e helyi kiegyenlítését az áraknak időbeni kiegyenlítése? A XIX. század nagy gazdasági átalakulásai mutatnak-e ez irányban is valami hatást? Léteznek-e még oly nagy árhullámzások ugyanazon helyen, mint a milyenekről nekünk előbbi korszakok krónikái beszélnek? E kérdésre legbiztosabb tájékozást nyerünk, ha a legfontosabb gabonanemre nézve az árkülönbségeket a század elején és a század végén vizsgáljuk. Adataink a következő képet nyújtják: a legnagyobb árkülönbség tett:

Angliában	1801—10	119.6—58.10	1891—900	37.0—22.10
Franciaországban	1801—10	25.4—15.17	1891—900	20.58—14.40
Poroszországban ..	1816—20	122—56	1891—900	222—140
Ausztriában	1801—10	6.10—3.50	1891—900	12.38½—7.46
Magyarországon ..	1821—30	2.91—1.23	1891—900	11.70—6.86

Vagyis a minimum és maximum aránya :

Angliában	1801—10	1 : 2.03	1891—900	1 : 1.62
Franciaországban ..	1801—20	1 : 1.66	1891—900	1 : 1.53
Poroszországban	1816—20	1 : 2.18	1891—900	1 : 1.58
Ausztriában	1801—10	1 : 2.36	1891—900	1 : 1.65
Magyarországon	1821—30	1 : 2.36	1891—900	1 : 1.70

Ezen és több más államokban tényleg az árhullámok kisebbedtek. Egyes államokban azonban csak igen csekély mérvben csökkentek. Sőt nem hiányoznak kivételek, így Belgiumban, Svédországban. Némely államban általában az árhullámok jellege nem igen változott, így Oroszországban. Nem lehet tagadni, hogy még ma is nagy különbségek fordulnak elő a gabonaárak időbeli alakulásában, a hullámok néha 100%-ig is emelkednek, mint például Angliában még az utolsó évtizedben is, nálunk is.

Milyen nagy hullámok fordulhatnak elő egy-egy év leforgása alatt, arra a következő adatok is adnak feleletet. A budapesti tőzsdén a búzaárak következő hullámokat mutattak az utolsó évtizedben :

	Maximum	Minimum
1891.....	11.42	8.28
1892.....	11.14	7.89
1893.....	8.75	7.50
1894.....	7.61	6.43
1895.....	7.50	6.42
1896.....	8.39	6.77
1897.....	13.14	7.95
1898.....	14.89	9.20
1899.....	10.33	7.89
1900.....	7.72	7.28

Látjuk ez adatokból, hogy jelenleg is elég jelentékeny hullámzások fordulnak elő, melyek a 100%-ot is megközelítik. Viszont vannak nagyon nyugodt évek is, mint pl. az utolsó, a hol a maximum és minimum közötti különbség igen csekély. De hogy nagyobb hullámzások is előfordulnak, azt tagadni nem lehet.

És ha ezekhez hozzávesszük, hogy a gazdasági érdekek nagy kiélesítése következtében az emberiség érzékenysége gazdasági változások és az azokból származó következmények iránt

jelentékenyen nagyobbodott, úgy mindenesetre állíthajtuk azt, hogy ez áraknak helyben való kiegyenlítése nagyobb mértékben következett be, mint az időbeli kiegyenlítés. És ha *Foville* Londonban e tárgyról tartott előadásom beható ismertetése és méltánylása alkalmából¹ arra figyelmeztet, hogy azonban oly nagy drágaságok, mint a milyenek azelőtt oly pusztító hatást gyakoroltak, többé még sem fordulnak elő, úgy ezt szívesen elfogadom, sőt azon tanulmányaimban, melyek a gabonaáraknak hatását vizsgálták, egyenesen kimutattam. Azonban még sem szabad arról megfeledkezni, hogy az árak hullámozása elég jelentékeny. Ezt más vizsgálódók is újabban kimutatták, részint a gabonára nézve, részint más árúkra nézve. Így *Giffen*, *Cliffe Leslie* (*Essays*, 375. l.), *Heitz*, *Neumann* (*Theuerung der Lebensmittel*, 44. l.), *Wagner* (*Grundlegung*, I. 190. l.), *Jnama Sternegg* (*Statist. Monatschrift*, 1887, 445. l.), *Schebeck* (*Geschichte der Preise*, 92. l.) stb. Így *Giffen* az 1861–77-iki ármozgalomról tett hivatalos jelentésében² egyenesen egy óriási (»gigantic«) árhanyatlásról szól. Szóval ma is nagy árhullámozások fordulnak elő. Hogy ezek éhséget nem okoznak, az főleg annak tulajdonítandó, hogy ma az egyik ország hiányát a másiknak bőségével lehet kiegyenlíteni és hogy az anyagi jólét emelkedvén, a magas ár nem akadályozza a szükséglet kielégítését.

Vizsgálódásainkban végül még a havi árhullámozások alakulásában mutatkozó irányokat akarjuk megállapítani. Három különböző dolgozatban foglalkoztunk e kérdéssel, úgy hogy itt a főbb eredmények konstatálására szorítkozhatunk. Kétszázötvenhét észleleti évre vonatkozólag négy államban megállapított árakból a következő eredményt állapíthatjuk meg az extrem áralakulásokra vonatkozólag : *Jut*

	ár- maximum	ár- minimum	általában extrem árképződés
Január	40	52	92
Február	9	16	25
Márczius	9	14	23
Április	17	23	40
Május	14	16	30

¹ Lásd : *Economiste français* 16. septembre 1905.

² Report on the prices in the year 1861–77 (London, 1879).

	ár- maximum	ár- minimum	általában extrem árképződés
Június	24	18	42
Július	28	23	51
Augusztus	15	9	24
Szeptember	12	17	29
Október	12	4	16
November	24	10	34
Deczember	53	65	118

A legtöbb ármaximum és árminimum esik tehát deczemberre és januárra, azonban, a mi nagyon fontos, árminimum még több, mint ármaximum. Legritkébbak az ármaximumok februárban és márcziusban, az árminimumok augusztusban és októberben. Általában legkevesebb extrem árképződés mutatkozik októberben és márcziusban. Ha a jobb áttekintés kedvéért ez adatokat összefoglaljuk évnegyedek szerint, a következő eredményt találjuk :

	Ármaximum	Árminimum	Szélső árképződés
Tél.....	102	133	235
Tavaszi.....	40	53	93
Nyár.....	67	40	107
Ősz	48	31	79

Látjuk ebből, hogy legtöbb rendkívüli árképződés télen fordul elő, legkevesebb őszi. De ez adatok szerint is látjuk, hogy télen több a minimális ár, mint a maximális ár. Tavaszkor több az árminimum, nyáron és őszi meg több az ármaximum. Legnyugodtabb, legszabályosabb az árhullám őszi. *Ez meg-egyezik azzal a régi felfogással, hogy a novemberi, úgynevezett »mártonnapi árak« az évi átlaghoz legközelebb állanak, miért is a régiebb időkben azokat mindenféle számítások alapjául vették.*

Még egy másik behatóbb vizsgálódást a havi árak alakulása iránt az olaszországi árak alapján kíséreltünk meg. Erre vonatkozólag is az illető dolgozatra utalunk (Statistische Monatschrift 1887). Itt csak a főbb eredményeket foglaljuk össze. Az olaszországi árstatisztika szerint a legtöbb extrem árképződés téli és nyári esik, a legkevesebb tavaszra és őszi; tehát ott legszélesebb alapja van az üzérkedésnek, itt legkeskenyebb. Az árhullám általában egy kettős, szabályszerűen alakuló hullám-

vonallal képét mutatja : a termés után először közeledik az átlaghoz az őszi hónapokban ; a téli hónapokban ettől majd fölfelé, majd lefelé eltér ; tavaszkor ismét közeledik az átlaghoz, hogy a nyáron attól ismét eltérjen.

Vizsgálódásunk ezen részét nem tekinthetjük befejezettnek, ha nem teszünk kísérletet ez irányban a hazai adatok tanulmányait is felkutatni. E célból a budapesti tőzsdének az utolsó 20 évben (1881—1900) jegyzett gabonaárát teszszük tanulmányunk tárgyává. Az eredmény a következő. A szélső árképződések következőkép oszlanak meg hónapok szerint :

	Maxim.	Minim.	Összesen szélső árak	Maxim. és minim. aránya
Január.....	4	3	7	59 : 41
Február	—	1	1	0 : 100
Márczius.....	—	—	—	—
Április.....	3	1	4	75 : 25
Május	5	1	6	83 : 17
Június.....	2	—	2	100 : 0
Július	—	3	3	0 : 100
Augusztus	—	2	2	0 : 100
Szeptember ..	—	5	5	0 : 100
Október	1	1	2	50 : 50
November	2	2	4	50 : 50
Deczember	3	1	4	75 : 25

Lehetetlen e számok irányzatát azonnal fel nem ismerni. A kiszámított arányokból látjuk, hogy főleg április, május, június többnyire magas, július, augusztus többnyire alacsony árakat mutatnak. A májusra esik általában a legtöbb ármaximum, az őszre, főleg szeptemberre a legtöbb árminimum. Márcziusban extrém árak általában nem fordulnak elő. Évnegyedek szerint következő alakulást találunk :

	Maximális	Minimalis	Összesen szélső árak
Tél	7	5	12
Tavaszi	8	2	10
Nyár	2	5	7
Ősz	3	8	11

A fenti, szélesebb alapra fektetett eredményektől itt anyyiban eltérést találunk, amennyiben itt nem az ősz, hanem a nyár az, mely legkevesebb szélső árképződést mutat. Az árszélsőségek görbéje nem mutat kettős emelkedést, hanem a nyártól kezdve emelkedik, hogy a tél után ismét lebocsátkozzék.

Ha a szélső árképződéssel szembe állítjuk a mérsékelt árképződés eseteit, a következő képet nyerjük :

	Általában árfegyész	Ebből szélső	Mérsékelt
Január	20	7	13
Február	20	1	19
Márczius	20	—	20
Április	20	4	16
Május	20	6	14
Június	20	2	18
Július	20	3	17
Augusztus	20	2	18
Szeptember	20	5	15
Október	20	2	18
November	20	4	16
Deczember	20	4	16

Legtöbb mérsékelt árképződés van márcziusban és februárban, legkevesebb januárban és májusban.

Ezen számokból a következő valószínűségi értékeket számíthatjuk ki. A valószínűség :

	Maximális	Minimális	Közép
		á r a k r a	
Január	0.20	0.15	0.65
Február	—	0.05	0.95
Márczius	—	—	1.00
Április	0.15	0.05	0.80
Május	0.25	0.05	0.70
Június	0.10	—	0.90
Július	—	0.15	0.85
Augusztus	—	0.10	0.90
Szeptember	—	0.25	0.75
Október	0.05	0.05	0.90
November	0.10	0.10	0.80
Deczember	0.15	0.05	0.80

Ebből látjuk, *hogy maximális árakra legnagyobb a valószínűség májusban és januárban, minimális árakra szeptemberben, mérsékelt árakra februárban és márcziusban.*

Évnegyedek szerint összeállítva a mérsékelt árképződés eseteit, a következő eredményhez jutunk :

Tél	48
Tavaszi	50
Nyár	53
Ősz	50

Ez adatok szerint tehát nyáron túlnyomók a mérsékelt árak.

Az itt közölt adatok alapján az egyes hónapok árjellegére nézve lehetne általában az áralakulás bizonyos valószínűségi értékeit kiszámítani, melyek a kereskedelem szempontjából jelentőséggel bírnának. Azonban itt még különböző körülményeket kellene szem előtt tartani, így bizonyára a jó és rossz termések egymásutánja is a hónapok jellegére befolyással vannak. Ha egy gazdag termés következik szűk termés után, az alacsony árak a termés után, a magas árak a termés előtti hónapokra fognak esni : rossz termés esetében az eredmény rendszerint az ellenkező lesz. Sok függ továbbá a maximák és minimák különbségétől ; gyakran a különbség igen csekély és ezért jelentőség nélküli. Azonkívül itt még a következő körülmény jön tekintetbe : a gabonaárak alakulása az év második felében egészen a termés hatása alatt áll. Az év első felében az utolsó termés hatása mellett már a jövő termés hatása érvényesül és pedig annál erősebben, mennél közelebb áll az illető hónap a terméshez.

A gabonaárak statisztikájának egyik érdekes tanulsága, hogy a XIX. században a búza ára csökkenvén, a többi gabonafélék viszonylagos ára, azaz összehasonlítva a búzáéval, emelkedett. A részletes adatokat az egyes országoknál magyarázván, itt csak néhány adatot akarunk kiemelni. Ha a búza ára = 100, akkor a rozs ára

Magyarországon	1821—30	58	1891—900	74.1
Ausztriában	1801—10	73	1891—900	87
Poroszországban	1816—20	70	1891—900	81

A viszonylagos ára a rozsnak tehát általában emelkedett. Kivételt adataink csak Svédországban, Norvégiában és Finnországban mutatnak.

Az árpa viszonylagos ára a következőkép alakult :

Magyarországon	1821—30 45.8	1891—900 52.9
Ausztriában	1801—10 54	1891—900 76
Poroszországban ..	1816—20 51	1891—900 70
Angliában	1801—10 50.8	1891—900 88.3
Oroszországban	1842—50 51.5	1891—900 60.2
Svédországban	1834—40 59.3	1891—900 60.5
Norvégiában	1821—30 59.2	1891—900 66.4
Finnországban	1801—10 52.2	1881—900 56.3

Különösen nagy az árpa viszonylagos árának emelkedése Angliában, Poroszországban és Ausztriában.

Végül a zab viszonylagos ára következőkép alakult :

Magyarországon	1821—30 36.1	1891—900 36.3
Ausztriában	1801—10 32	1891—900 70
Poroszországban ..	1816—20 36	1891—900 48
Angliában	1801—10 38.0	1891—900 61.8
Oroszországban	1842—50 53.9	1891—900 68.7
Svédországban	1834—40 32.4	1891—900 35.7
Norvégiában	1821—30 37.9	1891—900 51.6
Finnországban	1801—10 36.8	1891—900 40.5

E számok tehát mutatják, hogy a búza értékéhez képest a század folyamán a többi gabonaneműek értéke emelkedett.

Figyelmet érdemel ama nagy különbség, mely a gabonaneműek viszonylagos árában mutatkozik. Így Angliában az árpa viszonylagos ára (azaz összehasonlítva a búzával) az utolsó évtizedben 88.3, Magyarországon csak 52.6 ; a zab viszonylagos ára Ausztriában 70, Svédországban 35.7 stb. Minthogy pedig a gabonaneműek viszonylagos ára mindenestre elsősorban azok használati értékével függ össze, ezen számokból azt kell következtetni, hogy e tekintetben az egyes országok között jelentékeny különbségek mutatkoznak.

Végül kíséreljük meg a XIX. század gabonaárainak összehasonlítását az előbbi századok adataival. Az adatok csak Angliára és Franciaországra nézve állanak rendelkezésre.

Angliában volt az imperial quarter ára

1401—1500	7.8 shilling
1501—1600	16.8 »
1601—1700	39.0 »
1701—1800	42.7 »
1801—1900	56.0 »

Az árak tehát mintegy nyolcszorosára emelkedtek, a mi persze a pénz értékének csökkenésével is összefügg.

Franciaországban egy hektolitor ára volt

1402— 500	4.31
1501—1600	10.91
1601—1700	16.54
1701—1800	14.29
1801—1900	20.26

Itt az emelkedés mintegy ötszörösét teszi.

Ezzel szemben már most azt látjuk, hogy a XIX. század végén ismét egy egész olcsó korszak állott be. Angliában a búza ára a XIX. század végén, illetve utolsó tizedében felét teszi a XIX. század átlagának, Franciaországban is jóval olcsóbb mint a század átlaga, hazánkban a század második felének magas árai után, körülbelül annyi, a mennyi a század átlagának megfelelő; így tehát kedvezőbb kilátás nyílik a jövőre, mert joggal tarthatjuk a mérsékelt árakat olyanoknak, melyek a kisgazdaság érdekeinek legjobban felelnek meg; mert kielégítik és összhangba hozzák a termelők és fogyasztók érdekeit.

II. KÜLÖNÖS RÉSZ.

1. Anglia.

Angliában a gabonaárak statisztikája régóta figyelem tárgyát képezi. Az árjegyzés módszerét törvény állapítja meg: Act of the 27th and 28th Victoria cap. 87. Így tehát az itt jegyzett árak gazdaságstatisztikai célokra elég megbízható alapot nyújtanak. Az adatokat a Board of Trade statisztikai osztályának írásbeli közleményeinek köszönjük; csak az 1871—1900-ig terjedő adatokat merítettük a »Statistical Abstract of the United Kingdom« című közleményből. Mérték az Imperial Quarter = 2.90668 hektoliter; a pénz a shilling ill. penny.

Az utolsó század egyes évtizedeiben az árak következőkép alakultak:

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1801—1810	83.9	?	37.6	28.1
1811—1820	87.5	53.2	45.2	30.4
1821—1830	59.5	35.4	32.6	23.6
1831—1840	56.9	35.3	32.8	22.7
1841—1850	53.3	33.0	31.5	21.0
1851—1860	54.6	36.6	34.5	23.6
1861—1870	51.1	33.5	36.9	23.7
1871—1880	51.0	?	37.1	25.3
1881—1890	35.4	?	28.8	19.2
1891—1900	28.3	?	25.0	17.6

Nagyban és egészben tehát a XIX. században az áraknak következetes csökkenése állapítható meg, mely különösen a búzá-nál igen nagy; 83.9-ről az első évtizedben csökken 28.3-ra az utolsóban. Az első évtized rendkívül magas árainak okai: háborús idők, rendezetlen pénzforgalom, rossz termések stb.

Ha különösen az utolsó évtized árait vizsgáljuk, a következő eredményeket találjuk:

	Búza	Árpa	Zab
1891	37.0	28.2	20.0
1892	30.3	26.2	19.10
1893	26.4	25.7	18.9
1894	22.10	24.6	17.1
1895	23.1	21.11	14.6
1896	26.2	22.11	14.9
1897	30.2	23.6	16.11
1898	34.0	27.2	18.5
1899	25.8	25.7	17.0
1900	26.11	24.11	17.7

A búza ára legalacsonyabb fokát elérte 1894-ben, az árpáé és zabé 1895, innét kezdve az árak ismét emelkednek, de az évtized végén ismét alacsonyabbak, mint annak elején.

Az egész századra a következő átlagárakat találjuk: Egy imperial quarter ára

búza	56 sh. 0 d.
árpa	34 sh. 2 d.
zab	23 sh. 5 d.

Daczára annak, hogy a XIX. század folyamán az árak jelentékenyen csökkennek, az árak még mindig magasabbak, mint a megelőző században. A *Tooke* munkájában közölt árak alapján ugyanis a búzára nézve a következő árakat számíthatjuk ki az egyes évszázadokra:

1301—1400.	6 sh. 2 d.
1401—1500.	7 sh. 8 d.
1501—1600.	16 sh. 8 d.
1601—1700.	39 sh. 0 d.
1701—1800.	42 sh. 7 d.
1801—1900.	56 sh. 0 d.

Hogy az árcsökkenés főleg a második félszázadban következett be, azt a következő adatok mutatják:

	Búza	Árpa	Zab
1801— 50.	68,1	35,10	25,1
1851—900.	44,0	32,6	21,9

Legnagyobb az árhanyatlás a búzánál, mi természetesen a táplálkozási rendszer jelentékeny változásával járt. A nagy

Anglia.

Az árak országos árak. — Mérték : Imperial-Quarter = 2.90668 hektoliter. — Pénz : shilling és penny. — Forrás : 1801—1870. a Board of Trade írásbeli közleményei, 1871—1900-ig »Statistical Abstract for England«.

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1801	119.6	—	68.6	37
1802	69.10	—	33.4	20.4
1803	58.10	—	25.4	21.6
1804	62.3	—	31	24.3
1805	89.9	—	44.6	28.4
1806	79.1	—	38.8	27.7
1807	75.4	—	39.4	28.4
1808	81.4	—	—	33.4
1809	97.4	—	47	31.5
1810	106.5	59.5	48.1	28.7
1811	95.3	48.4	42.3	27.7
1812	126.6	78.7	66.9	44.6
1813	109.9	71.11	58.6	38.6
1814	74.4	44.8	37.4	25.8
1815	65.7	38.1	30.3	23.7
1816	78.6	45.1	33.11	27.2
1817	96.11	58.3	49.4	32.5
1818	86.3	55.4	53.10	32.5
1819	74.6	49.6	45.9	28.2
1820	67.10	42	33.10	24.2
1821	56.1	32	26	19.6
1822	44.7	20.10	21.10	18.1
1823	53.4	31.10	31.6	22.11
1824	63.11	41.5	36.4	24.10
1825	68.6	42.3	40	25.8
1826	58.8	41.1	34.4	26.8
1827	58.6	40.2	37.7	28.2
1828	60.5	34.2	32.10	22.6

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1829	66.3	34.10	32.6	22.9
1830	64.3	35.10	32.7	24.5
1831	66.4	40	38	25.4
1832	58.8	34.7	33.1	20.5
1833	52.11	32.11	27.6	18.5
1834	46.2	32.9	29	20.11
1835	39.4	30.4	29.11	22
1836	48.6	33.4	32.10	23.1
1837	55.10	34.9	30.4	23.1
1838	64.7	35.1	31.5	22.5
1839	70.8	42	39.6	25.11
1840	66.4	37	36.5	25.8
1841	64.4	36.9	32.10	22.5
1842	57.3	33	27.6	19.3
1843	50.1	30.7	29.6	18.4
1844	51.3	33.11	33.8	20.7
1145	50.10	32.6	31.8	22.6
1846	54.8	35	32.8	23.8
1847	69.9	49	44.2	28.8
1848	50.6	30.5	31.6	20.6
1849	44.3	35.8	27.9	17.6
1850	40.3	23.3	23.5	16.5
1851	38.6	25.6	24.9	18.7
1852	40.9	29.10	28.6	19.1
1853	53.3	35	32.2	21.
1854	72.5	45.10	36	27.11
1855	74.8	45.8	34.9	27.5
1856	69.2	45	41.1	25.2
1857	56.4	38.3	42.1	25
1858	44.2	32.3	34.8	24.6
1859	43.9	32.4	33.6	23.2
1860	53.3	36.3	36.7	24.5
1861	55.4	35.9	36.1	23.9
1862	55.5	36.4	35.1	22.7
1863	44.9	32.5	33.11	21.2
1864	40.2	30.11	29.11	20.1
1865	41.10	—	29.9	21.10

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1866	49.11	—	37.5	24.7
1867	64.5	—	40	26
1868	63.9	—	43	28.1
1869	48.2	—	39.5	26
1870	46.11	—	34.7	22.10
1871	56.8	—	36.2	25.2
1872	57.0	—	37.5	23.2
1873	58.8	—	40.5	25.5
1874	55.8	—	44.11	28.10
1875	45.2	—	38.5	28.8
1876	46.2	—	35.2	26.3
1877	56.9	—	39.8	25.11
1878	46.5	—	40.2	24.4
1879	43.10	—	34.0	21.9
1880	44.4	—	33.1	23.1
1881	45.4	—	31.11	21.9
1882	45.1	—	31.2	21.10
1883	41.7	—	31.10	21.5
1884	35.8	—	30.8	20.3
1885	32.10	—	30.1	20.7
1886	31.0	—	26.7	19.0
1887	32.6	—	25.4	16.3
1888	31.10	—	27.10	16.9
1889	29.9	—	25.10	17.9
1890	31.11	—	28.8	18.7
1891	37.0	—	28.2	20.0
1892	30.3	—	26.2	19.10
1893	26.4	—	25.7	18.9
1894	22.10	—	24.6	17.1
1895	23.1	—	21.11	14.6
1896	26.2	—	22.11	14.9
1897	30.2	—	23.6	16.11
1898	34.0	—	27.2	18.5
1899	25.8	—	25.7	17.0
1900	26.11	—	24.11	17.7

Franciaország.

Az árak országos árai. — Mérték: hektoliter. — Pénz: frank. —
 Forrás: 1801—1865-ig a francia statisztikai hivatal közlemé-
 nyei, 1866—1900: Bulletin de l'agriculture (5-e Année, No 7.
 858 l.)

	Naptárév	Termésév		Naptárév	Termésév
	buza			buza	
	fr. c.	fr. c.		fr. c.	fr. c.
1801....	22.19	21.51	1827....	18.21	16.41
1802....	25.14	23.83	1828....	22.03	21.22
1803....	22.88	24.76	1829....	22.59	22.75
1804....	18.36	19.25	1830....	22.39	21.99
1805....	20.22	18.97	1831....	22.10	22.29
1806....	20.00	20.76	1832....	21.85	23.25
1807....	18.60	19.42	1833....	16.62	17.88
1808....	16.67	17.35	1834....	15.25	15.46
1809....	15.17	15.33	1835....	15.25	15.43
1810....	20.26	16.89	1836....	17.32	15.90
1811....	26.33	24.40	1837....	18.53	18.60
1812....	33.00	32.84	1838....	19.51	18.44
1813....	22.82	26.68	1839....	22.14	21.29
1814....	17.73	17.70	1840....	21.84	23.10
1815....	19.53	18.13	1841....	18.54	18.64
1816....	28.31	24.42	1842....	19.55	19.30
1817....	36.16	35.79	1843....	20.46	20.18
1818....	24.65	28.33	1844....	19.75	20.63
1819....	18.42	21.24	1845....	19.75	18.60
1820....	19.13	17.56	1846....	24.05	22.05
1821....	17.79	19.36	1847....	29.01	30.77
1822....	15.49	15.60	1848....	16.65	19.29
1823....	17.52	17.26	1849....	15.37	15.63
1824....	16.22	16.61	1850....	14.32	14.47
1825....	15.74	15.63	1851....	14.48	14.37
1826....	15.85	15.90	1852....	17.23	16.08

	Naptárév	Termésév		Naptárév	Termésév
	buza			buza	
	fr. c.	fr. c.		fr. c.	fr. c.
1853....	22.39	18.21	1860....	20.24	18.58
1854....	28.82	29.47	1861....	24.55	22.30
1855....	29.32	26.75	1862....	23.24	25.28
1856....	30.75	31.47	1863....	19.78	21.24
1857....	24.37	28.85	1864....	17.58	18.28
1858....	16.75	18.26	1865....	16.41	16.50
1859....	16.74	16.12			

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1866	19.59	12.84	12.81	9.00
1867	26.02	16.81	14.08	10.40
1868	26.08	18.35	15.19	11.10
1869	20.21	13.29	12.18	9.57
1870	20.48	16.05	12.57	10.00
1871	26.65	16.12	14.17	11.04
1872	22.90	13.55	10.95	8.30
1873	25.70	15.83	13.77	9.54
1874	24.31	17.24	15.03	11.33
1875	19.38	13.52	12.16	10.65
1876	20.64	13.96	12.52	10.95
1877	23.42	15.28	13.26	10.37
1878	23.08	14.56	13.51	9.95
1879	21.92	15.12	12.76	9.39
1880	22.90	15.97	13.06	9.95
1881	22.28	14.84	12.31	9.58
1882	21.51	13.94	12.50	9.75
1883	19.16	12.93	11.54	9.18
1884	17.76	14.65	11.69	8.98
1885	16.80	12.04	11.14	9.07
1886	16.94	11.51	10.44	8.43
1887	18.13	11.83	10.23	8.06
1888	18.87	12.06	10.73	8.64
1889	18.45	11.75	10.78	8.72
1890	19.05	12.37	11.32	9.25
1891	20.58	13.52	11.65	9.00
1892	17.87	12.44	10.14	8.20

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1893	16.55	11.52	10.70	9.40
1894	15.21	10.57	10.29	9.35
1895	14.40	9.33	9.24	8.06
1896	14.82	9.50	9.59	7.81
1897	18.85	12.04	10.62	8.30
1898	19.90	14.94	11.22	9.45
1899	15.35	11.03	10.76	8.54
1900	14.77	10.79	10.74	8.75

Olaszország.

Az árak 1803—1861-ig Rómára vonatkoznak, azontúl országos árak. — Mérték : 1803—1861-ig hektoliter, 1862—1900-ig métermázsa. — Pénz : lira. — Forrás : 1803—1861 : Movimento dei prezzi delle derrate alimentari. Róma 1878., 1862—1900 : Annuario statistico.

	Buza L. c.	Tengeri L. c.		Buza L. c.	Tengeri L. c.
1803....	22.12	—	1829....	16.77	11.96
1804....	22.12	—	1830....	17.26	12.58
1805....	27.42	—	1831....	17.71	13.07
1806....	18.97	—	1832....	19.08	10.18
1807....	11.03	—	1833....	16.73	10.75
1808....	12.94	—	1834....	15.95	8.74
1809....	20.08	—	1835....	14.70	7.58
1810....	—	—	1836....	15.67	11.35
1811....	29.46	20.09	1837....	20.47	17.22
1812....	30.89	20.83	1838....	21.38	15.69
1813....	21.71	11.96	1839....	18.26	15.84
1814....	—	—	1840....	16.53	13.88
1815....	—	—	1841....	13.79	9.85
1816....	36.04	30.30	1842....	14.50	9.29
1817....	29.85	27.05	1843....	15.61	9.74
1818....	20.97	13.40	1844....	16.11	16.43
1819....	17.12	7.15	1845....	15.36	11.80
1820....	18.65	10.50	1846....	16.82	12.16
1821....	21.61	19.02	1847....	23.36	15.83
1822....	17.52	9.79	1848....	19.78	11.83
1823....	14.68	10.28	1849....	19.54	11.38
1824....	12.01	9.31	1850....	15.12	9.25
1825....	10.51	6.97	1851....	14.22	9.63
1826....	12.78	7.26	1852....	16.69	13.08
1827....	18.11	9.65	1853....	21.16	17.35
1828....	18.60	12.81	1854....	26.18	23.43

	Buza	Tengeri		Buza	Tengeri
	L. c.	L. c.		L. c.	L. c.
1855....	22.12	13.86	1859....	19.76	10.55
1856....	23.45	17.13	1860....	22.09	16.52
1857....	20.77	16.54	1861....	24.33	19.96
1858....	17.16	10.59			

	Buza ¹		Tengeri ²	
	I.	II.	I.	II.
	minőség		minőség	
	L. c.	L. c.	L. c.	L. c.
1862	29.53	27.52	20.57	18.81
1863	27.18	25.55	15.35	14.38
1864	26.32	24.83	16.39	15.40
1865	24.83	23.19	16.16	15.06
1866	28.34	26.27	18.80	17.17
1867	32.56	29.93	22.22	20.36
1868	34.31	31.07	20.84	19.31
1869	27.11	24.28	14.12	12.80
1870	28.93	26.41	16.11	14.72
1871	32.46	30.27	22.86	18.28
1872	34.77	30.77	24.77	22.84
1873	38.54	35.38	22.66	20.63
1874	39.18	35.93	28.79	26.55
1875	29.12	27.42	17.84	16.56
1876	30.20	28.78	17.18	15.84
1877	35.17	33.63	22.76	20.93
1878	32.83	31.43	23.44	22.01
1879	32.78	31.35	22.03	20.14
1880	33.72	32.27	25.29	23.23
1881	28.02	26.36	—	—
1882	27.07	25.42	—	—
1883	24.51	23.11	—	—
1884	23.06	21.52	—	—
1885	22.78	21.24	—	—

¹ Átlag 23 piacról.² » 19 »

	I.	II.	Átlag-		I.	II.	Átlag-
	mennyiség		ára		mennyiség		ára
	L. c.	L. c.	L. c.		L. c.	L. c.	L. c.
1886	22.85	21.28	22.06	1894	19.67	18.77	19.22
1887	22.80	21.48	22.14	1895	21.24	20.30	20.77
1888	22.85	21.50	22.17	1896	23.07	22.04	22.56
1889	24.36	22.83	23.59	1897	?	?	26.00
1890	23.96	22.63	23.29	1898	27.95	26.07	27.01
1891	25.98	24.60	25.29	1899	26.87	24.16	25.52
1892	25.30	24.32	24.81	1900	26.91	24.48	25.70
1893	21.98	21.08	21.53				

4. sz. tábla.

Poroszország.

Az árak országos árak. — Mérték: 1816—1870. seffel, 1871—1900. kilogramm. — Forrás: Zeitschrift des kön. preuss. statistischen Bureaus Berlin.

	Buza	Rosz e z ü s t g a r a s	Árpa	Zab
1816	91.11	65.7	45.0	30.7
1817	122.0	85.8	59.8	38.6
1818	94.10	65.1	48.9	34.5
1819	67.11	50.0	40.3	29.8
1820	56.4	37.6	29.7	22.10
1821	55.8	32.4	24.2	17.7
1822	54.10	36.8	27.2	19.10
1823	52.11	41.2	31.4	23.4
1824	37.9	21.7	17.0	13.6
1825	34.9	20.8	17.2	12.11
1826	38.1	29.1	22.10	17.10
1827	48.2	42.0	31.10	22.10
1828	57.11	43.1	31.3	22.0
1829	66.8	38.10	28.8	20.4
1830	63.6	41.10	29.3	21.2
1831	78.9	55.4	38.6	27.2
1832	65.3	48.10	37.3	25.10
1833	46.9	34.5	26.1	20.2
1834	43.11	32.4	24.1	19.2
1835	45.11	34.7	28.11	21.1
1836	43.8	29.5	24.10	18.1
1837	47.8	32.11	25.8	18.1
1838	63.5	45.3	32.5	22.7
1839	75.3	46.1	35.2	23.0
1840	70.4	43.9	35.2	25.0
1841	65.9	40.8	29.11	21.11
1842	73.1	45.5	32.10	23.6

	Buza	Rozs e z ü s t	Árpa g a r a s	Zab
1843	62.5	50.5	38.0	27.7
1844	57.5	40.6	32.8	21.10
1845	65.1	51.0	38.3	26.10
1846	86.8	70.11	50.9	33.0
1847	110.3	86.2	66.2	40.2
1848	63.0	38.2	32.2	22.3
1849	61.7	31.8	25.6	18.1
1850	58.7	36.6	28.0	20.9
1851	62.11	49.11	37.4	27.1
1852	72.2	61.9	46.9	30.0
1853	86.1	68.0	50.10	33.9
1854	108.5	83.3	60.10	40.4
1855	119.5	91.7	63.6	40.6
1856	113.6	85.1	62.6	39.1
1857	85.6	55.0	48.5	33.0
1858	76.3	51.0	44.11	35.10
1859	75.0	54.4	45.6	34.2
1860	88.0	61.5	50.3	32.5
1861	92.10	61.8	49.8	30.4
1862	89.9	63.10	46.2	30.1
1863	77.1	54.3	42.5	28.7
1864	66.10	45.6	39.7	29.4
1865	68.4	49.11	40.2	29.10
1866	82.4	58.5	48.5	33.5
1867	108.3	79.0	60.9	38.11
1868	104.10	78.8	63.0	41.11
1869	81.6	64.7	55.2	38.5
1870	85.2	62.3	51.3	35.5

1000 kilogramm
m á r k a

1871	250	164	152	130
1872	242	168	152	138
1873	264	192	182	160
1874	240	198	200	192
1875	196	166	168	180

1000 kilogramm				
m á r k a				
	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1876	210	174	168	177
1877	230	177	169	160
1878	202	143	157	139
1879	196	144	148	134
1880	219	193	168	152
1881	220	202	166	159
1882	208	161	154	146
1883	185	147	146	137
1884	173	147	149	144
1885	162	143	143	143
1886	157	134	135	133
1887	164	125	128	113
1888	174	135	135	130
1889	183	156	151	151
1890	192	170	165	160
1891	222	208	171	162
1892	189	178	156	149
1893	152	135	143	158
1894	135	118	132	139
1895	140	121	125	121
1896	153	122	130	126
1897	165	126	135	134
1898	186	145	149	148
1899	155	143	144	137
1900	150	143	143	137

Ausztria.

Az árak 1801—70-ig országos árak, azontúl a bécsi tőzsde árai. —
 Mérték: 1801—1870-ig a. a. mérő, 1871—1900-ig ötven kiló. —
 Pénz: 1801—1857-ig konvencziós pénzláb, 1858—1870-ig o. érték,
 1871—1900-ig koronaérték. — Forrás: Tafeln zur Statistik des
 Steuerwesens (Wien, 1858) és Statistisches Jahrbuch.

	Buza	Rosz	Árpa	Zab
	fr. k.	fr. k.	fr. k.	fr. k.
1801	4.30	3.11	2.36	1.32
1802	4.56	3.32	2.51	1.46
1803	5.8	3.48	2.57	1.49
1804	4.37	3.24	2.37	1.32
1805	6.10	4.51	3.37	2.5
1806	5.41	4.22	3.30	2.9
1807	4.11	3.3	2.30	1.36
1808	3.59	2.40	2.19	1.34
1809	4.11	2.47	2.23	1.45
1810	3.50	2.31	2.15	1.37
1811	3.27	2.20	1.55	1.9
1812	4.18	2.55	2.24	1.29
1813	4.10	2.22	1.55	1.15
1814	4.30	2.52	2.16	1.22
1815	5.6	3.47	2.52	1.30
1816	6.27	5.9	3.45	1.57
1817	7.56	6.13	4.46	2.18
1818	4.19	3.2	2.26	1.27
1819	2.51	1.39	1.20	0.54
1820	2.44	1.38	1.19	0.56
1821	3.41	2.22	1.54	1.20
1822	3.4	2.13	1.48	1.7
1823	2.46	2.6	1.42	1.10
1824	2.19	1.28	1.10	0.49
1825	2.4	1.16	1.2	0.44
1826	1.57	1.18	1.4	0.47

	Buza fr. k.	Rozs fr. k.	Árpa fr. k.	Zab fr. k.
1827	2.30	1.45	1.28	1.00
1828	3.13	2.21	1.50	1.13
1829	3.33	2.31	2.10	1.21
1830	3.7	2.14	1.56	1.15
1831	3.32	2.30	2.2	1.20
1832	3.14	2.6	1.45	1.11
1833	2.45	1.54	1.43	1.10
1834	2.56	2.1	1.51	1.19
1835	3.9	2.19	2.8	1.29
1836	2.47	1.46	1.37	1.8
1837	2.16	1.27	1.18	0.53
1838	2.31	1.47	1.31	1.0
1839	2.57	2.9	1.14	1.3
1840	3.14	2.20	1.55	1.14
1841	2.50	1.56	1.37	1.7
1842	2.50	1.56	1.37	1.7
1843	2.47	1.54	1.38	1.9
1844	2.42	1.51	1.32	1.1
1845	3.3	2.19	1.51	1.13
1846	4.6	3.10	2.29	1.30
1847	5.28	4.00	3.26	1.53
1848	4.5	2.53	2.17	1.27
1849	3.35	2.20	1.58	4.29
1850	3.09	2.11	1.55	1.21
1851	3.20	2.30	2.7	1.27
1852	3.22	3.13	2.29	1.32
1853	4.21	3.22	2.44	1.39
1854	5.41	4.20	3.15	2.03
1855	6.01	4.27	3.22	1.49
1856	5.24	3.35	2.50	1.37
1857	4.21	2.44	2.13	1.39
1858	4.18	2.73	2.36	1.77
1859	3.83	2.54	2.23	1.71
1860	4.5	2.71	2.27	1.64
1861	4.29	3.11	2.47	1.56
1862	4.59	3.6	2.47	1.60

	Buza fr. k.	Rozs fr. kr.	Árpa fr. k.	Zab fr. k.
1863	4.21	2.79	2.39	1.73
1864	3.76	2.52	2.21	1.68
1865	3.56	2.50	2.6	1.44
1866	4.30	3.10	2.50	1.60
1867	5.00	3.51	2.78	1.65
1868	5.5	3.54	2.90	1.88
1869	4.7	2.90	2.51	1.75
1870	4.43	3.00	2.60	1.84

50 kiló és kor.

1871	13.60	8.70	8.80	7.80
1872	14.49	8.81	8.22	6.88
1873	16.61	11.57	10.37	7.21
1874	14.29	11.55	11.12	9.45
1875	10.82	8.68	8.91	8.58
1876	12.00	9.45	9.88	9.40
1877	13.57	10.08	10.44	7.84
1878	11.82	7.87	9.91	6.99
1879	12.25	8.23	10.12	6.62
1880	13.45	10.11	10.21	7.42

	Buza ²	Rozs ³	Árpa ⁴	Zab ⁵
1881 ¹	13.40	10.60	10.70	7.40
1882	12.10	8.70	10.20	7.60
1883	11.00	8.30	10.60	7.10
1884	9.80	8.70	11.00	7.50
1885	9.00	7.70	9.20	7.20
1886	9.30	7.20	9.20	6.80
1887	9.10	6.90	8.90	6.30
1888	8.20	6.40	8.80	5.80

¹ Buzánál, rozsnál, árpánál átlagos maximalis árak, zabnál átlagos minimalis árak a szombati napokon.

² 1891—1897 augusztus 31. bántási, ezentúl tiszai buza.

³ Pestvidéki rozs.

⁴ Tót árpa.

⁵ 1894—1894-ig tisztított zab, azóta magyar prima zab.

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1889	8.67	7.19	9.52	6.68
1890	8.91	8.12	9.48	8.07
1891	10.72	9.41	8.57	7.05
1892	9.70	8.67	8.25	6.18
1893	8.56	7.00	8.81	7.02
1894	7.66	5.99	8.96	6.99
1895	7.46	6.47	8.56	6.73
1896	7.82	7.01	8.26	6.61
1897	10.80	8.05	9.52	6.62
1898	12.38 $\frac{1}{2}$	9.01 $\frac{1}{2}$	9.78 $\frac{1}{2}$	7.03 $\frac{1}{2}$
1899	10.06	7.74	8.63	6.11
1900	8.70	7.50	8.40	5.80

Magyarország.

Az árak a pesti piacon jegyzett árak. — Mérték : 1819—70-ig a. a. mérő, azontul fél métermázsza. — Pénz : 1819—1870-ig osztrák forint, azontul koronaérték. — Forrás : A bp. keresk. és iparkamara ártörténete és a fővárosi statisztikai hivatal havi közleményei.

	Buza	Rosz	Arpa	Zab
1819	1.75	0.68	0.72	0.61
1820	2.17	1.10	0.96	0.74
1821	2.55	1.39	1.22	0.91
1822	1.78	1.05	1.03	0.84
1823	1.92	1.09	0.95	0.79
1824	1.54	0.61	0.51	0.40
1825	1.30	0.52	0.52	0.42
1826	1.23	0.59	0.57	0.49
1827	2.91	1.39	1.03	0.76
1828	3.09	1.85	1.28	0.89
1829	2.29	1.23	0.96	0.77
1830	2.86	1.49	1.21	0.88
1831	2.85	1.67	1.28	0.88
1832	2.59	1.13	0.95	0.65
1833	2.39	1.16	1.06	0.78
1834	2.41	1.65	1.51	1.23
1835	2.45	1.71	1.49	1.20
1836	1.98	1.01	0.98	0.71
1837	1.63	0.91	0.77	0.58
1838	1.61	0.90	0.76	0.59
1839	2.04	1.33	1.10	0.87
1840	2.49	1.73	1.38	1.13
1841	2.48	1.64	1.33	1.03
1842	2.92	1.75	1.34	1.01
1843	1.67	1.03	0.84	0.71
1844	1.65	0.94	0.75	0.70
1845	2.41	1.50	1.17	0.95

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1846	3.57	2.44	1.74	1.25
1847	5.11	3.60	2.64	1.50
1848	3.15	1.88	1.38	0.98
1849	3.19	1.99	1.52	1.36
1850	3.11	1.95	1.66	1.52
1851	2.98	2.08	1.74	1.48
1852	3.63	2.98	2.29	1.46
1853	4.19	3.20	2.46	1.78
1854	6.90	5.40	3.05	2.36
1855	6.59	4.82	3.05	1.75
1856	5.17	3.57	2.17	1.37
1857	3.53	2.06	1.79	1.41
1858	3.33	2.04	1.79	1.51
1859	3.81	2.48	2.01	1.78
1860	4.68	2.87	2.22	1.56
1861	5.46	3.76	2.79	1.69
1862	4.68	3.21	2.40	1.64
1863	4.75	2.96	2.46	1.88
1864	4.29	2.84	2.25	1.83
1865	3.03	1.92	1.40	1.20
1866	4.51	3.28	2.43	1.69
1867	6.15	4.26	3.11	1.77
1868	5.08	3.58	2.49	1.67
1869	4.42	2.80	2.16	1.90
1870	5.01	3.02	2.39	2.24

50 kgr. és kor.:

	Buza	Rozs	Takarm. árpa	Malátaárpa	Zab
1871....	12.18	7.85	6.30	?	7.46
1872....	13.32	8.26	6.87	?	6.25
1873....	14.76	10.69	8.03	?	6.64
1874....	15.08	10.35	8.06	?	8.53
1875....	9.72	7.74	6.13	?	7.67
1876....	10.97	8.38	6.44	7.35	8.24
1877....	12.30	9.06	7.08	8.18	7.17
1878....	9.96	6.75	6.53	6.19	6.11
1879....	10.85	7.26	6.19	8.13	6.03

50 kgr. és kor. :					
	Buza	Rozs	Takarm. árpa	Malátaárpa	Zab
1880....	12.44	9.95	7.05	8.79	6.94
1881....	12.73	9.64	7.00	8.82	6.93
1882....	11.22	9.44	6.31	8.51	7.21
1883....	10.12	7.49	7.18	8.50	6.58
1884....	9.11	7.59	6.96	8.74	6.92
1885....	8.39	6.85	6.21	7.86	6.65
1886....	8.39	6.41	6.04	7.85	6.40
1887....	8.20	6.14	5.92	7.58	5.86
1888....	7.44	5.62	5.57	7.17	5.39
1889....	8.00	6.46	6.09	7.68	6.21
1890....	8.26	7.30	6.55	7.98	7.51
1891....	10.07	8.64	6.56	7.60	6.60
1892....	9.09	7.91	5.62	6.68	5.91
1893....	7.98	6.25	5.82	6.90	6.61
1894....	7.05	5.36	6.12	7.59	6.59
1895....	6.86	5.80	5.72	6.88	6.35
1896....	7.30	6.31	4.53	6.15	6.08
1897....	10.36	7.39	5.26	7.06	6.17
1898	11.70	8.35	6.26	7.98	6.35
1899....	9.12	7.04	6.05	7.12	5.61
1900....	7.54	6.61	5.74	?	5.33

Svájc.

Az árak Bernben jegyzett árak. Mérték : malter és viertel. Pénz : frank. Forrás : a statisztikai hivatal írásbeli közleményei.

	Buza viertel fr. c.	Rozs viertel fr. c.	Árpa viertel fr. c.		Buza viertel fr. c.	Rozs viertel fr. c.	Árpa viertel fr. c.
1801	3.79	2.59	2.14	1843	?	2.41	1.81
1802	4.83	2.90	2.19	1844	?	2.12	2.—
1803	4.58	2.79	2.17	1845	?	2.04	1.72
1804	3.07	1.82	1.69	1846	?	3.—	2.12
1805	3.88	1.96	1.58	1847	5.51	4.13	2.97
1806	4.44	2.62	2.17	1848	3.—	1.70	1.41
1807	3.21	1.99	1.60	1849	2.53	1.63	1.26
1808	2.95	1.71	1.51	1850	2.67	1.71	1.36
1809	2.48	1.60	1.51	1851	2.85	1.95	1.55
1810	2.73	1.68	1.46	1852	3.28	2.28	1.62
1811	3.96	2.14	1.75	1853	3.80	2.52	1.63
1812	4.59	3.04	2.45	1854	5.23	3.71	2.50
1813	4.05	2.34	2.—	1855	4.60	2.92	2.17
1814	3.03	1.92	1.63	1856	4.43	2.54	2.02
1815	3.23	2.08	1.68	1857	3.82	2.64	2.19
1816	5.96	3.88	3.07	1858	2.45	1.53	1.43
1817	?	?	?	1859	2.66	1.58	1.46
1832	?	2.46	1.92	1860	3.73	2.66	2.08
1833	?	1.77	1.62	1861	3.68	2.46	1.84
1834	?	1.31	1.33	1862	3.21	1.93	1.73
1835	?	1.30	1.34	1863	3.12	1.62	1.60
1836	?	1.48	1.43	1864	?	?	?
1837	?	1.49	1.31	1865	?	1.80	1.73
1838	?	1.58	1.43	1866	?	1.96	1.84
1839	?	1.89	1.59	1867	?	2.80	2.09
1840	?	1.89	1.62	1868	?	2.46	2.08
1841	?	1.58	1.26	1869	?	1.61	1.71
1842	?	1.75	1.37	1870	?	1.78	1.85

	Buza 10 kg. fr. c.	Rozs viertel fr. c.	Árpa = 10 l. fr. c.		Buza 10 kg. fr. c.	Rozs viertel fr. c.	Árpa = 15 l. fr. c.
1871	3.33	2.15	2.15	1876	2.85	2.19	2.32
1872	3.43	2.04	2.07	1877	3.26	2.42	2.54
1873	3.63	2.29	2.24	1878	2.98	2.21	2.38
1874	3.50	2.46	2.46	1879	2.77	2.30	2.19
1875	2.69	2.04	2.24	1880	3.10	2.30	2.30

	Buza 100 kg.	Rozs 15 l.	Árpa 150 l.	Zab 15 l.
1881 ¹	29.32	2.20	15.63	2.29
1882	29.88	2.18	15.45	2.29
1883	24.33	1.98	14.76	2.04
1884	24.40	2.—	14.89	2.03
1885	23.08	1.87	14.26	1.90

¹ Mitteil. des Berner statist. Bureau, Jahrg. 1887, 2. Lief.

Belgium.

Az árak országos árak. — Mérték: 1815—1860-ig hektoliter, 1861—1900-ig métermázsza. — Pénz: frank. — Forrás: 1801—1814-ig Situation du royaume, titre IV. 86. és 77. l., 1815—1900. a belga statisztikai hivatal írásbeli közleményei.

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1801	15.95	10.17	—.—	—.—
1802	22.07	16.04	—.—	—.—
1803	19.57	15.43	—.—	—.—
1804	16.28	10.33	—.—	—.—
1805	21.59	13.61	—.—	—.—
1806	18.48	11.49	—.—	—.—
1807	15.52	10.55	—.—	—.—
1808	16.16	11.17	—.—	—.—
1809	15.53	10.19	—.—	—.—
1810	18.29	9.28	—.—	—.—
1811	20.52	12.08	—.—	—.—
1812	27.04	17.84	—.—	—.—
1813	21.16	12.82	—.—	—.—
1814	18.31	11.40	—.—	—.—
1815	21.85	14.70	—.—	—.—
1816	31.22	21.58	—.—	—.—
1817	35.41	24.70	—.—	—.—
1818	26.08	17.62	—.—	—.—
1819	18.67	12.76	—.—	—.—
1820	16.40	9.59	—.—	—.—
1821	15.62	8.30	—.—	—.—
1822	14.43	8.63	—.—	—.—
1823	13.76	9.29	—.—	—.—
1824	10.88	6.37	—.—	—.—
1825	11.87	7.28	—.—	—.—
1826	14.19	10.17	—.—	—.—
1827	17.13	12.04	—.—	—.—
1828	19.69	11.52	—.—	—.—

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1829	23.21	12.89	—.—	—.—
1830	20.27	12.42	—.—	—.—
1831	22.71	15.06	—.—	—.—
1832	20.97	14.57	—.—	—.—
1833	14.73	9.85	—.—	—.—
1834	13.86	8.41	—.—	—.—
1835	14.55	9.04	—.—	6.57
1836	15.12	9.88	—.—	5.87
1837	16.36	10.87	—.—	6.43
1838	20.26	12.35	—.—	6.88
1839	23.04	13.35	—.—	6.35
1840	21.31	13.62	—.—	8.14
1841	20.02	11.53	—.—	6.72
1842	22.17	13.42	—.—	6.69
1843	19.41	13.64	—.—	7.06
1844	17.75	10.55	—.—	6.05
1845	20.06	13.58	—.—	6.68
1846	24.53	18.98	—.—	8.21
1847	25.20	16.60	—.—	8.51
1848	17.37	10.56	—.—	6.28
1849	17.15	9.56	—.—	5.49
1850	16.15	10.16	—.—	6.05
1851	16.71	11.53	—.—	6.87
1852	20.16	14.07	—.—	6.91
1853	25.13	16.84	—.—	7.61
1854	31.48	22.54	—.—	9.37
1855	32.92	22.07	—.—	9.83
1856	30.73	19.14	—.—	8.98
1857	22.96	13.53	—.—	8.22
1858	18.72	12.81	13.01	10.09
1859	18.85	12.94	12.30	8.22
1860	23.72	15.22	13.64	8.64
1861	33.64	22.07	23.94	20.29
1862	31.56	22.93	21.77	18.03
1863	27.03	18.62	18.—	16.15
1864	23.85	16.03	19.37	17.17
1865	23.11	15.80	18.25	17.77

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1866	27.97	18.44	22.76	20.57
1867	36.92	25.43	27.14	22.36
1868	35.22	25.97	25.54	23.51
1869	27.61	21.02	23.13	21.58
1870	29.34	21.10	22.49	21.24
1871	36.26	26.03	24.58	22.07
1872	33.35	20.26	19.01	15.97
1873	35.51	23.00	23.90	22.02
1874	33.06	24.74	25.18	25.30
1875	26.21	19.99	22.53	23.17
1876	28.05	20.28	21.53	22.84
1877	32.58	22.62	22.75	21.79
1878	28.73	19.83	23.28	20.29
1879	27.25	19.63	21.89	19.00
1880	28.56	22.24	21.60	19.74
1881	28.55	22.92	21.08	19.80
1882	27.11	18.20	21.09	18.68
1883	24.46	17.34	19.24	17.69
1884	21.94	16.72	18.64	17.53
1885	19.89	15.79	17.48	17.29
1886	18.83	14.21	15.65	16.20
1887	19.16	13.42	15.73	13.83
1888	19.47	13.81	16.97	14.32
1889	18.44	13.26	16.06	14.57
1890	19.74	14.80	17.26	16.30
1891	22.90	19.26	18.64	16.66
1892	19.40	16.44	16.00	14.86
1893	15.52	12.85	15.78	16.40
1894	13.61	10.89	14.72	14.39
1895	13.98	10.81	13.87	13.31
1896	15.47	11.12	14.32	15.08
1897	18.03	12.35	14.37	15.99
1898	20.55	14.31	15.74	16.93
1899	16.19	13.75	16.32	16.70
1900	16.25	14.28	16.32	16.79

Németalföld.

Az árak Arnheim piaczára vonatkoznak. — Mérték : hektoliter. —
Pénz : németalf. forint. — Forrás : Bijdragen tot de Statistiek
van Nederland, nieuwe Volgreekk XXVI.

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1801	15.20 ⁵	11.03 ⁵	8.18 ⁵	4.08
1802	15.59	9.60 ⁵	7.62 ⁵	3.83
1803	13.01 ⁵	11.86 ⁵	6.42 ⁵	4.04
1804	9.51 ⁵	6.83	4.94	3.05
1805	13.89	8.67 ⁵	5.92	3.49 ⁵
1806	13.04 ⁵	8.31	5.70	3.73
1807	10.73	9.24 ⁵	6.26	2.77 ⁵
1808	9.26 ⁵	7.39	6.23	3.47
1809	8.61 ⁵	6.87	5.38 ⁵	3.73
1810	10.08	6.50	4.40 ⁵	3.24
1811	9.20 ⁵	6.—	4.59	3.27
1812	15.21	11.57 ⁵	5.90	3.24 ⁵
1813	14.98 ⁵	11.73 ⁵	7.63	3.79
1814	11.70	7.42	4.92 ⁵	4.65 ⁵
1815	9.15 ⁵	6.20	4.29 ⁵	3.60 ⁵
1816	9.57 ⁵	4.61	4.60	3.36
1817	19.66 ⁵	12.43	8.89	6.14
1818	15.03 ⁵	9.68 ⁵	7.29	3.85 ⁵
1819	10.62 ⁵	9.08	7.20	4.77 ⁵
1820	8.10	6.12 ⁵	4.51	3.10
1821	7.61 ⁵	4.74 ⁵	3.07 ⁵	1.86 ⁵
1822	6.29	3.51 ⁵	2.07 ⁵	1.31
1823	5.35	4.63	4.00	2.32
1824	4.83	3.45	2.38	1.57 ⁵
1825	4.83	3.15 ⁵	3.37 ⁵	2.39
1826	4.27	4.12	3.39 ⁵	2.20 ⁵
1827	6.35 ⁵	5.76 ⁵	3.70	3.51
1828	7.10	6.59	3.34 ⁵	2.72 ⁵
1829	10.64	5.72 ⁵	4.20	2.61 ⁵

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1830	7.27	4.65	3.77 ⁵	2.85
1831	10.17	7.55 ⁵	4.57 ⁵	2.81 ⁵
1832	8.96	6.56	4.68	2.79 ⁵
1833	7.15	5.70 ⁵	3.61	2.59 ⁵
1834	5.72 ⁵	3.89 ⁵	2.76 ⁵	2.27
1835	5.14 ⁵	4.27	3.11	2.10 ⁵
1836	5.34	4.55 ⁵	3.63	2.27
1837	7.09	4.87	3.83 ⁵	2.49
1838	6.87 ⁵	4.75	3.64	2.15 ⁵
1839	10.92	7.00	4.49	2.47
1840	9.17	5.76	5.07	2.76
1841	8.26	5.40	4.50	2.82
1842	10.27	6.21	4.83	2.82
1843	8.85	7.49	4.96	2.84
1844	7.87	5.06	4.29	2.58
1845	6.92	4.79	4.18	2.30
1846	10.10	8.41	5.48	3.04
1847	11.33	9.88	6.78	3.92
1848	10.24	6.46 ⁵	5.34	3.29
1849	7.81	4.54 ⁵	3.58 ⁵	2.29
1850	7.09 ⁵	4.16	3.54	2.28
1851	7.59	5.80	4.29 ⁵	2.69
1852	8.40	6.71	5.04	2.87 ⁵
1853	9.38	6.63 ⁵	5.07	2.99
1854	15.04	11.05 ⁵	7.66 ⁵	4.47 ⁵
1855	13.75	9.34	6.81	4.03
1856	16.19	11.12	6.17	4.61
1857	12.01	7.12	6.24	3.48
1858	9.48 ⁵	6.35 ⁵	6.22	4.72
1859	10.50	6.17	5.15 ⁵	4.62

	Régi	Új		Sötét	Világos
1860	10.41 ⁵	9.38	7.19 ⁵	5.43 ⁵	4.69 3.41 ⁵
1861	11.46 ⁵	—	7.09 ⁵	5.42 ⁵	4.77 ⁵ 3.69 ⁵
1862	11.67 ⁵	—	8.42	6.64 ⁵	4.50 ⁵ 3.48 ⁵
1863	10.63 ⁵	—	7.46 ⁵	5.56 ⁵	4.48 3.35

	Buza		Rozs		Árpa	Zab	
	régi	új	régi	új		sötét	világos
1864	9.08 ⁵	8.90 ⁵	6.25	—	4.74 ⁵	4.15	3.38 ⁵
1865	9.34 ⁵	8.16	6.26	5.94	4.94	4.41 ⁵	3.51 ⁵
1866	9.69		6.63		5.33	4.18	—
1867	11.06 ⁵		7.54		6.58 ⁵	4.45 ⁵	3.70
1868	13.67 ⁵		10.09		6.79	4.33	
1869	9.92		8.38		6.85	4.61 ⁵	
1870	10.82	8.74	7.03		5.82 ⁵	4.—	
1871	11.25	—	7.97		6.00 ⁵	3.95	
1872	12.81		8.59		6.23	3.84	
1873	11.82		7.55 ⁵		5.75	4.12 ⁵	
1874	13.81		9.53		—	4.51	
1875	9.48		7.68		7.07	4.71	
1876	9.43		7.80		6.51	4.50	
1877	11.42		8.10		6.50	4.64	
1878	11.38 ⁵		7.37		6.75	4.60	
1879	9.68		6.47		6.00	4.38	
1880	10.64		7.42		6.33	4.40	
1881	10.38		8.02		6.26	4.36	
1882	11.17		8.38		5.95	4.19	
1883	9.22		6.84		5.50	3.94	
1884	8.86		6.46		5.75	4.06	
1885	7.35		6.17		5.30	4.00	
1886	7.23		5.77		4.85	3.65	
1887	7.35		5.17		4.56	2.43	
1888	7.34		4.99		—	3.35	
1889	7.29		5.17		—	3.38	
1890	7.24		5.19		—	3.51	
1891	7.88		5.82		—	3.86	
1892	9.92		7.01		—	3.90	
1893	6.60		5.39		—	3.72	
1894	5.72		4.97		—	3.87	
1895	5.20		4.19		—	2.76	
1896	6.10		4.09		—	2.76	
1897	6.27		4.15		—	3.19	
1898	8.05		5.08		—	3.09	
1899	6.60		4.89		—	3.43	
1900	6.21		5.61		—	3.28	

Dánia.

Az árak Kopenhágára vonatkoznak. — Mérték: Tönde = 1.3912 hekt. — Pénz: 1 rigsdaler = 96 Skilling = 2 fr. 80 c., 1871—1900. korona és öre = $\frac{1}{2}$ rigsdaler = 1 fr. 39 c. — Forrás: 1801—1870-ig Scharling tanár közleményei, 1871—1900-ig a dán statisztikai hivatal írásbeli közleményei.

	Rozs	Árpa rigsdaler	Zab		Rozs	Árpa rigsdaler	Zab
1801	7.28	5.4	2.82	1836	3.76	3.17	2.21
1802	8.62	4.72	2.72	1837	3.75	2.79	2.4
1803	7.10	4.86	3.2	1838	4.36	3.31	2.29
1804	8.88	4.68	2.84	1839	4.15	3.42	2.53
1805	10.86	8.28	3.84	1840	4.2	2.83	2.31
1806	9.32	4.76	3.56	1841	5.40	3.14	2.6
1807	9.24	4.60	3.56	1842	5.36	3.7	2.36
1808	9.8	4.88	3.66	1843	3.64	3.39	2.15
1809	5.36	4.20	3.20	1844	3.45	3.25	2.24
1819	3.50	2.57	1.85	1845	5.58	3.95	2.95
1820	2.64	1.71	1.45	1846	7.31	5.04	3.56
1821	2.19	1.89	1.33	1847	5.5	4.31	3.3
1822	2.45	2.19	1.50	1848	3.19	3.3	2.8
1823	2.9	1.59	1.20	1849	3.25	2.44	2.9
1824	1.93	1.63	1.25	1850	3.91	3.12	2.29
1825	2.59	2.6	1.46	1851	5.84	3.93	2.72
1826	5.7	4.60	3.66	1852	5.22	4.26	2.62
1827	3.2	1.86	1.46	1853	9.40	5.95	4.3
1828	4.5	2.62	1.82	1854	6.49	4.93	3.74
1829	4.34	2.28	1.69	1855	9.56	6.78	4.78
1830	5.42	3.2	1.79	1856	6.36	5.74	3.87
1831	5.75	3.54	2.—	1857	5.13	4.90	3.82
1832	3.83	2.50	1.73	1858	4.76	4.36	3.24
1833	3.21	1.85	1.44	1859	5.07	4.81	3.29
1834	3.44	2.32	2.5	1860	5.69	5.24	3.37
1835	3.84	3.35	2.9	1861	7.29	5.29	3.40
1862	5.63	4.57	3.20	1880	16.04	12.87	8.74

	Rozs	Árpa rigsdaler	Zab		Rozs	Árpa rigsdaler	Zab
1863	4.64	3.85	2.62	1881	15.25	12.30	8.88
1864	5.46	4.50	3.66	1882	11.09	10.54	7.53
1865	6.53	5.12	4.02	1883	11.33	11.26	8.—
1866	6.21	6.08	3.80	1884	11.60	11.36	8.37
1867	9.50	6.71	4.64	1885	9.28	9.62	7.09
1868	7.72	7.46	5.31	1886	9.49	9.20	6.78
1869	5.46	4.66	3.30	1887	8.53	8.91	6.21
1870	6.25	5.47	3.80	1888	9.85	9.40	6.65
				1889	10.86	10.55	7.82
				1890	10.69	9.74	6.95
	kr. ö.	kr. ö.	kr. ö.	1891	14.21	11.28	8.72
1871	13.98	11.89	7.81	1892	10.25	9.27	7.03
1872	13.39	12.85	7.89	1893	9.68	9.30	7.58
1873	16.48	14.23	9.39	1894	8.11	8.36	6.16
1874	14.43	14.—	10.28	1895	8.27	8.31	6.06
1875	13.69	13.17	9.61	1896	8.74	8.95	6.72
1876	14.46	13.45	10.08	1897	9.88	9.17	7.10
1877	12.30	12.78	8.26	1898	10.38	9.54	6.95
1878	11.05	11.29	7.08	1899	10.74	10.12	7.01
1879	12.35	12.18	7.48	1900	9.88	9.28	6.84

Svédország.

Az árak országos árak, úgynevezett »Markegangpreise«, melyek évenként hivatalosan összeállítatnak. — Mérték : 1834—1870-ig kubikfot = 26.173 liter, 1871—1900-ig hektoliter. — Pénz : krona = 1.39 frank. — Forrás : a svéd statisztikai hivatal írásbeli közleményei.

	Buza	Rosz krona és kubikfot	Árpa	Zab
1834	2.50	1.84	1.42	0.78
1835	2.23	1.80	1.43	0.76
1836	2.24	1.84	1.52	0.91
1837	2.46	2.14	1.73	1.10
1838	3.39	2.32	1.83	0.98
1839	2.89	2.01	1.58	0.90
1840	2.94	2.08	1.45	0.80
1841	5.51	2.59	1.41	0.73
1842	3.04	2.42	1.58	0.80
1843	2.43	2.11	1.53	0.84
1844	2.42	1.65	1.19	0.64
1845	3.09	2.49	1.70	0.93
1846	3.13	2.48	2.01	1.11
1847	3.02	2.32	1.87	0.98
1848	2.55	1.81	1.49	0.79
1849	2.69	1.83	1.38	0.78
1850	2.76	2.12	1.52	0.90
1851	2.95	2.44	1.86	1.07
1852	2.79	2.34	1.80	0.97
1853	4.07	2.78	2.08	1.17
1854	3.27	2.45	1.92	1.18
1855	4.95	3.24	2.42	1.49
1856	5.12	3.07	2.66	1.55
1857	4.09	2.67	2.30	1.33
1858	3.—	2.09	1.78	1.18
1859	2.89	2.05	1.82	1.16

	Buza	Rozs krona és kubikfot	Árpa	Zab
1860	3.45	2.34	2.04	1.21
1861	3.80	2.86	2.19	1.20
1862	3.56	2.58	2.02	1.10
1863	2.94	2.36	1.92	1.06
1864	2.61	2.03	1.70	0.99
1865	2.99	2.15	1.68	1.07
1866	3.24	2.35	2.02	1.18
1867	4.82	3.54	2.54	1.51
1868	4.10	3.23	2.81	1.60
1869	3.03	2.34	1.90	1.12
1870	3.11	2.27	1.88	1.20
1871	3.65	2.44	2.—	1.20
1872	4.01	2.59	2.20	1.30
1873	4.34	2.92	2.52	1.47
1874	3.59	2.90	2.69	1.68
1875	3.39	2.63	2.30	1.47
1876	3.56	2.63	2.37	1.56
1877	3.81	2.64	2.41	1.52
1878	3.15	2.28	2.07	1.18
1879	3.35	2.27	2.03	1.17
1880	3.49	2.81	2.24	1.30
1881	3.74	2.97	2.27	1.34
1882	3.33	2.38	2.—	1.18
1883	3.24	2.31	1.94	1.16
1884	2.75	2.14	1.89	1.18
1885	2.47	1.87	1.77	1.12

hektoliter és korona

1886	9.17	6.80	6.53	4.13
1887	8.37	5.76	5.52	3.38
1888	10.68	7.50	6.62	3.69
1889	10.64	7.98	6.96	3.93
1890	10.83	8.13	7.01	4.—
1891	12.25	10.90	8.11	4.85
1892	10.22	8.51	7.27	4.25
1893	9.36	7.53	7.—	4.71

Naptárév	Buza	Hektoliter és korona		Zab
		Rozs	Árpa	
1894	7.71	6.41	6.05	3.71
1895	8.41	6.98	6.41	3.59
1896	9.66	7.46	6.86	3.94
1897	11.45	8.10	7.74	4.33
1898	11.29	8.39	7.57	4.35
1899	10.97	9.33	7.90	4.73
1900	10.73	8.94	7.81	4.56

Norvégia.**a) Buza. 1820—85.**

Az árak országos hivatalos árak, csak 1861—85 piaci árak. —
Mérték: 1820—55-ig tönde, 1861—85-ig hektoliter. — Pénz:
krona. — 1856—66-ig az árak hiányzanak.

	Tönde		Tönde		Tönde
1820	25,93	1834	19,67	1848	23,37
1821	20,33	1835	15,47	1849	19,90
1822	23,03	1836	15,80	1850	22,03
1823	26,57	1837	17,77	1851	20,17
1824	19,90	1838	16,87	1852	21,—
1825	17,10	1839	18,90	1853	22,53
1826	13,93	1840	25,93	1854	32,47
1827	19,83	1841	19,90	1855	29,70
1828	18,87	1842	22,77	1856	—
1829	25,40	1843	19,57	1857	—
1830	25,83	1844	18,93	1858	—
1831	29,13	1845	15,97	1859	—
1832	25,50	1846	20,30	1860	—
1833	23,83	1847	26,63		

	Hektoliter		Hektoliter		Hektoliter
1861	18,62	1870	15,85	1878	17,07
1862	18,62	1871	16,34	1879	15,12
1863	15,99	1872	15,89	1880	16,36
1864	14,96	1873	16,44	1881	16,71
1865	14,16	1874	17,20	1882	16,10
1866	16,23	1875	16,24	1883	15,21
1867	18,01	1876	16,18	1884	14,47
1868	19,98	1877	17,11	1885	13,16
1869	17,67				

b/ Egyéb gabonaneműek. 1820—85.

Az árak országos árak. — Mérték : hektoliter. — Pénz : krona = 1.39 frank. — Forrás : 1820—1885. Jordbrug, 1886—1900-ig a norvég statisztikai hivatal írásbeli közleményei.

	Rozs krona	Árpa és hektoliter	Zab		Rozs krona	Árpa és hektoliter	Zab
1820	13.09	9.93	5.95	1850	9.47	7.60	5.06
1821	13.47	10.19	6.52	1851	9.81	7.84	5.06
1822	14.08	10.52	6.62	1852	11.46	8.83	5.66
1823	14.10	10.55	6.71	1853	11.54	8.94	5.56
1824	10.50	7.91	5.30	1854	14.15	10.12	5.99
1825	8.51	6.76	4.55	1855	14.46	10.36	6.26
1826	9.09	6.96	4.75	1856	15.88	11.68	7.05
1827	13.55	10.48	6.60	1857	14.51	11.87	7.12
1828	11.99	8.94	5.61	1858	12.11	10.30	6.09
1829	12.40	8.97	5.54	1859	11.63	9.66	6.02
1830	12.21	8.56	5.40	1860	11.80	9.69	6.40
1831	14.70	10.88	6.69	1861	12.54	10.91	6.69
1832	14.08	11.06	6.91	1862	13.19	10.36	6.28
1833	13.40	9.33	5.73	1863	12.47	9.78	5.88
1834	11.46	7.53	4.65	1864	11.65	8.83	5.52
1835	11.24	7.63	4.91	1865	10.93	9.14	5.42
1836	10.86	8.29	5.30	1866	11.65	9.47	5.78
1837	11.37	9.11	6.17	1867	12.66	10.70	6.45
1838	11.92	9.55	6.47	1868	14.82	12.14	7.00
1839	12.52	10.58	6.81	1869	15.73	12.37	7.19
1840	11.73	9.55	6.35	1870	12.73	10.43	6.31
1841	10.91	7.99	5.23	1871	12.18	10.14	6.09
1842	11.53	7.84	4.75	1872	11.99	10.00	5.97
1843	10.99	7.91	4.80	1873	12.18	10.41	6.04
1844	10.45	8.13	5.01	1874	12.71	11.65	6.52
1845	10.14	7.75	4.65	1875	12.83	11.03	6.88
1846	11.87	8.51	4.99	1876	12.50	11.03	6.60
1847	15.70	11.92	7.12	1877	12.88	11.32	6.90
1848	12.64	10.22	6.11	1878	12.32	11.21	6.73
1849	10.22	8.27	5.13	1879	10.74	9.89	5.76

	Rozs krona	Árpa és hektoliter	Zab		Rozs krona	Árpa és hektoliter	Zab
1880	11.72	10.33	5.90	1883	11.65	9.71	5.85
1881	13.06	10.47	6.14	1884	11.35	9.58	5.76
1882	12.79	10.27	5.23	1885	10.68	9.25	5.67

c) Összes gabonaneműek.

	Buza	Rozs krona és hektoliter	Árpa	Zab
1886	13.05	10.02	9.11	6.23
1887	12.13	9.26	8.34	5.66
1888	11.96	8.81	7.93	5.54
1889	12.27	9.48	8.46	5.96
1890	13.01	9.99	8.70	6.58
1891	13.81	11.27	9.61	6.51
1892	14.04	12.80	10.15	7.31
1893	12.41	10.16	8.61	6.78
1894	11.64	8.77	7.47	6.23
1895	11.28	8.55	7.06	5.76
1896	11.22	8.28	7.40	5.56
1897	11.85	8.55	7.48	5.95
1898	12.97	9.46	7.90	6.53
1899	12.69	9.68	8.18	6.68
1900	12.02	9.81	8.55	6.87

Finnország.

Az árak országos árak. — Mérték : 1801—1885. tynnyri = 1,6489 hektoliter, 1886—1900. hektoliter. — Pénz : markka = frank. —
 Forrás : A finnországi statisztikai hivatal írásbeli közleményei.

	Buza	Rozs markka és	Árpa tynnyri	Zab
1801	25.56	17.04	15.—	7.72
1802	19.70	14.85	12.31	6.78
1803	12.78	9.14	7.16	4.26
1804	13.49	9.54	7.54	4.64
1805	14.20	9.80	7.67	4.73
1806	14.91	12.28	9.34	5.81
1807	18.11	12.90	10.41	6.32
1808	20.10	17.45	14.40	8.99
1809	26.25	21.38	18.43	10.83
1810	28.63	21.75	18.90	11.36
1811	36.—	23.27	19.10	10.93
1812	28.67	22.14	18.14	10.38
1813	32.—	21.52	18.12	10.23
1814	33.67	22.34	19.18	11.89
1815	33.67	22.72	17.63	10.52
1816	35.17	23.14	18.20	10.76
1817	35.—	25.33	20.33	12.76
1818	37.—	27.72	23.43	14.48
1819	31.40	20.57	17.14	10.74
1820	29.93	17.43	13.77	8.82
1821	36.80	24.—	20.—	12.—
1822	31.33	20.86	17.76	11.14
1823	30.—	20.—	16.66	11.24
1824	28.—	19.81	16.57	10.67
1825	28.—	20.19	16.49	10.50
1826	26.67	18.86	16.95	11.24
1827	24.—	15.81	14.28	9.24
1828	25.33	15.72	13.38	8.50
1829	25.60	15.56	13.27	8.47

	Ruza	Rozs	Árpa	Zab
		markka és tynnyri		
1830	27.33	17.14	13.81	7.92
1831	28.—	17.91	15.05	8.59
1832	26.67	18.53	14.58	7.67
1833	27.20	18.—	14.40	7.27
1834	28.—	19.35	15.75	8.85
1835	30.—	22.—	16.—	9.42
1836	29.34	20.33	16.25	9.92
1837	29.34	20.17	14.83	8.75
1838	29.33	18.67	14.67	8.75
1839	29.33	19.42	14.47	8.92
1840	26.20	19.23	14.22	8.50
1841	27.20	19.62	13.75	7.85
1842	24.80	18.—	13.50	8.20
1843	26.—	18.25	14.08	8.75
1844	25.80	17.72	13.05	8.25
1845	27.—	18.62	14.30	9.50
1846	26.—	17.90	14.15	9.45
1847	25.60	17.15	13.50	8.15
1848	25.60	17.15	13.60	7.95
1849	27.20	16.85	12.88	8.08
1850	27.20	16.83	12.55	8.15
1851	27.20	17.80	13.70	8.65
1852	27.20	18.20	14.20	9.05
1853	28.—	19.36	15.51	10.83
1854	28.—	19.04	16.36	10.88
1855	28.—	19.67	17.67	13.57
1856	30.—	22.14	19.57	11.77
1857	30.—	23.50	20.—	11.40
1858	30.—	20.85	19.55	11.90
1859	30.—	19.15	16.70	9.43
1860	29.—	18.93	16.03	9.58
1861	32.50	22.48	17.—	10.15
1862	34.—	28.43	22.—	11.43
1863	31.75	24.25	19.13	10.07
1864	30.50	21.25	17.75	11.38
1865	28.76	22.50	17.64	10.36

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
		markka és tynnyri		
1866	28.—	18.50	15.63	9.25
1867	32.—	25.63	20.50	11.25
1868	32.—	25.88	20.31	11.88
1869	28.—	20.86	18.43	10.—
1870	26.50	16.79	14.57	9.79
1871	28.50	22.25	17.37	10.44
1872	30.75	24.37	18.50	10.94
1873	30.25	22.56	18.37	11.31
1874	32.—	24.56	20.12	12.82
1875	31.50	24.50	20.12	13.06
1876	32.50	25.—	20.50	13.37
1877	31.25	22.75	18.50	11.50
1878	30.—	22.—	17.50	9.75
1879	29.—	20.75	16.62	9.37
1880	30.25	24.44	18.62	11.—
1881	34.75	28.06	20.12	12.—
1882	31.15	23.—	18.25	10.56
1883	30.75	22.12	17.37	10.50
1884	30.50	22.—	17.25	10.56
1885	29.75	21.25	16.81	10.25
		markka és hektoliter		
1886	15.31	10.50	8.79	5.49
1887	14.41	8.64	7.20	4.55
1888	14.71	9.54	7.73	5.16
1889	14.78	10.38	8.34	5.54
1890	15.40	11.50	8.89	5.93
1891	19.—	15.94	10.88	7.81
1892	19.63	16.44	11.56	7.69
1893	17.50	13.—	10.19	7.—
1894	15.67	10.56	8.44	6.—
1895	14.50	9.75	8.—	5.44
1896	14.—	9.41	7.69	5.56
1897	14.83	10.28	8.09	6.03
1898	15.50	11.19	8.63	6.50
1899	17.33	13.41	10.06	7.88
1900	17.67	12.69	9.88	7.31

Oroszország.

Az árak Odessára vonatkoznak. — Mérték: 1842—85-ig tsetvert = 2.0991 hektoliter, 1885—1900-ig púd. — Pénz: ezüstrubel. —
 Forrás: A cs. és kir. osztrák-magyar főkonzulátus írásbeli közleményei, Odessa.

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
		r u b e l		
1842	4.15— 6.70	3.70—4.85	2.86—3.15	2.60—3.30
1843	$3\frac{3}{7}$ — $5\frac{2}{7}$	2.00— $2\frac{2}{7}$	$1\frac{3}{7}$ — $2\frac{1}{7}$	$1\frac{5}{7}$ — $2\frac{3}{7}$
1844	2.70— 5.40	2.14—2.40	2.14—2.30	2.00—2.60
1845	2.85— 7.70	2.00—4.00	—	—
1846	3.73— 8.15	2.35—4.52	2.42—3.15	1.76—2.85
1847	4.57—11.42	3.00—5.71	2.57—4.00	2.60—4.28
1848	3.57— 7.28	2.85—4.14	2.21—3.57	2.00—4.22
1849	4.20— 7.28	2.12—4.71	2.57—3.71	2.57—5.70
1850	4.15— 7.00	2.57—4.00	2.85—4.28	2.00—3.71
1851	3.14— 6.21	2.32—4.00	2.28—3.71	2.71—3.42
1852	3.50— 6.70	2.29—4.00	2.28—3.42	2.00—2.85
1853	3.50— 9.00	2.10—6.00	1.71—4.29	2.00—4.00
1854	7.00— 9.50	2.60—3.50	—	—
1855	5.50— 8.00	—	—	—
1856	7.50—14.00	3.80—5.60	3.00—5.20	3.20—4.10
1857	5.00— 9.00	3.70—4.90	2.50—3.70	—
1858	4.50— 9.00	3.80—4.70	3.00—3.60	3.00—3.20
1859	5.00—10.75	3.20—5.15	2.90—4.10	2.40—3.80
1860	6.50—10.75	3.75—5.50	3.60—4.65	2.60—3.85
1861	7.00—11.00	3.75—5.60	3.50—5.25	2.75—4.80
1862	5.75—10.00	3.75—5.50	3.00—3.75	3.25—4.25
1863	4.75— 9.75	4.25—5.35	2.75—4.15	3.75—4.25
1864	5.75— 8.50	3.85—5.00	2.85—3.25	2.75—3.60
1865	5.37—10.00	3.74—5.37	2.25—4.30	2.35—4.00
1866	7.50—13.75	4.00—6.45	3.90—5.35	3.50—5.25
1867	8.62—14.75	5.80—9.75	4.32—6.00	—
1868	8.00—15.70	5.50—9.50	4.70—6.25	3.75—5.50

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
		r u b e l		
1869	8.00—12.25	6.00—7.00	4.60—5.25	3.97—5.35
1870	7.17—12.00	5.00—6.90	4.22—5.87	3.25—5.22
1871	12.50	7.00	5.40	5.10
1872	12.25	6.50	4.50	5.10
1873	14.50	7.75	6.00	3.40
1874	14.00	7.00	5.75	6.30
1875	12.50	7.00	5.75	5.00
1876	12.00	8.00	5.30	5.50
1877	9.60	6.00	5.00	6.50
1878	14.50	7.00	7.00	7.20
1879	10.00	11.00	8.50	8.80
1880	13.25	11.00	8.60	8.25
1881	16.00	12.00	8.50	8.00
1882	12.00	9.90	8.00	8.00
1883	13.50	9.00	8.00	7.00
1884	13.00	9.00	8.00	8.50
1885	11.00	8.00	6.70	6.70

púd és kopek

1886	94—129	64— 85	59—75	60— 73
1887	106—140	60— 78	50—72	55— 72
1888	107—126	57— 71	51—71	63— 76
1889	92—110	53— 80	43—73	70— 72
1890	92—110	58— 80	53—70	54— 60
1891	92—137	75—152	63—86	58— 82
1892	90—120	75—125	53—54	66— 95
1893	66—105	52— 82	42—63	50— 83
1894	44— 80	41— 55	34—46	45— 65
1895	63— 83	46— 67	43—52	49— 63
1896	72—103	45— 62	45—56	50— 65
1897	80—122	49— 74	40—55	56— 78
1898	89—150	62— 96	48—74	55—100
1899	84—106	66— 80	61—76	57— 78
1900	84—100	65— 75	63—78	56— 78

Spanyolország.

A buza ára. — Mérték : métermázsa. — Pénz : Pesetas (= Frank.)
 — Forrás : az »Instituto geográfico y estadístico Madrid«, írás-
 beli közleményei.

év	Buza P.	év	Buza P.	év	Buza P.	év	Buza P.
1801	41.05	1827	20.57	1853	20.84	1879	33.32
1802	43.48	1828	19.84	1854	24.93	1880	31.23
1803	45.93	1829	17.17	1855	25.99	1881	29.96
1804	45.55	1830	17.52	1856	32.95	1882	35.24
1805	41.07	1831	19.26	1857	34.06	1883	31.38
1806	32.58	1832	23.09	1858	23.92	1884	27.09
1807	31.28	1833	20.14	1859	25.66	1885	25.24
1808	30.01	1834	20.73	1860	26.75	1886	26.08
1809	32.18	1835	24.76	1861	27.71	1887	27.47
1810	39.91	1836	27.71	1862	28.64	1888	27.76
1811	55.97	1837	27.44	1863	27.82	1889	23.77
1812	67.75	1838	27.12	1864	26.79	1890	24.36
1813	48.02	1839	23.71	1865	23.64	1891	27.07
1814	41.97	1840	19.27	1866	25.06	1892	29.69
1815	38.08	1841	18.57	1867	32.16	1893	29.14
1816	38.48	1842	20.32	1868	36.92	1894	26.85
1817	35.29	1843	21.72	1869	27.66	1895	21.20
1818	29.03	1844	21.71	1870	27.36	1896	24.33
1819	24.12	1845	19.90	1871	29.23	1897	29.45
1820	22.53	1846	21.18	1872	27.29	1898	29.96
1821	21.43	1847	28.05	1873	26.41	1899	27.69
1822	22.61	1848	21.50	1874	28.10	1900	27.50
1823	21.29	1849	19.77	1875	26.87	1901	26.00
1824	23.09	1850	18.75	1876	27.00	1902	25.24
1825	22.51	1851	19.43	1877	28.27	1903	25.80
1826	22.78	1852	19.23	1878	30.71	1904	28.07

Észak-Amerika.¹

I. Az árak országos árai. — Mérték: bushel = 35.2 liter. —
Pénz: cent. — Forrás: Report of the Commissioner of agriculture.

	Buza	Tengeri	Rosz	Árpa	Zab
1862....	93.7	35.1	70.0	36.6	86.0
1863....	114.0	69.9	103.0	62.3	111.0
1864....	183.1	99.5	160.9	79.2	158.1
1865....	146.3	46.0	109.2	41.6	90.7
1866....	219.5	68.2	118.2	50.4	100.9
1867....	198.5	80.0	140.2	61.9	88.8
1868....	142.4	62.8	127.4	55.9	130.2
1869....	94.1	75.3	97.1	47.6	81.6
1870....	104.2	54.9	81.5	43.3	84.5
1871....	125.8	48.2	79.0	40.1	80.6
1872....	124.0	39.8	76.3	33.6	73.9
1873....	115.0	48.0	76.2	37.4	91.5
1874....	94.1	64.7	85.8	52.0	92.1
1875....	100.0	42.0	76.9	36.5	81.3
1876....	103.7	37.0	66.9	35.1	66.4
1877....	108.2	35.8	59.2	29.2	64.0
1878....	77.7	31.8	52.6	24.6	58.0
1879....	110.8	37.5	65.6	33.1	58.9
1880....	95.1	39.6	75.6	36.0	66.6

¹ Az 1835—1861-ig terjedő árakra nézve Foville, La transformation des moyens de transport, Paris 1880, következő adatokat közöl:
egy hektoliter buza ára (frankban)

1835	18.45	1841	17.13	1847	20.30	1852	14.74	1857	21.92
1836	25.79	1832	16.02	1848	17.66	1853	23.20	1858	18.75
1837	30.76	1843	14.12	1849	17.—	1854	30.09	1859	20.—
1838	25.50	1844	13.35	1850	17.22	1855	34.85	1860	21.15
1839	22.04	1845	15.26	1851	14.24	1856	24.49	1861	20.20
1840	15.44	1846	15.36						

	Buza	Tengeri	Rozs	Árpa	Zab
1881....	119.3	63.6	93.3	46.4	82.3
1882....	88.2	48.5	61.5	37.5	62.9
1883....	91.0	42.0	58.0	32.7	58.7
1884....	64.5	36.0	52.0	28.0	49.0
1885....	77.0	33.0	58.0	29.0	56.0

II. Árak Chicagoban decz. 1. — Forrás: Yearbook of the U. S.
Dep. of Agricult., 1902.

	Buza ¹	Rozs	Árpa	Zab
1866	152.7	82.2	70.2	35.1
1867	145.2	100.4	70.1	44.5
1868	108.5	94.9	109.1	41.7
1869	76.5	77.9	70.8	38.0
1870	94.4	73.2	79.1	39.0
1871	114.5	71.1	75.8	36.2
1872	111.4	67.6	68.6	29.9
1873	106.9	70.3	86.7	34.6
1874	86.3	77.4	86.0	47.1
1875	89.5	67.1	74.1	32.0
1876	96.3	61.4	63.0	32.4
1877	105.7	57.6	62.8	28.4
1878	77.6	52.5	57.9	24.6
1879	110.8	65.6	58.9	33.1
1880	95.1	75.6	66.6	36.0
1881	119.2	93.3	82.3	46.4
1882	88.4	61.5	62.9	37.5
1883	91.1	58.1	58.7	32.7
1884	64.5	51.9	48.7	27.7
1885	77.1	57.9	56.3	28.5
1886	68.7	53.8	53.6	29.8
1887	68.1	35.5	51.9	30.4
1888	92.6	58.8	59.0	27.8
1889	69.8	42.3	41.6	22.9
1890	83.8	62.9	62.7	42.4
1891	83.9	77.4	52.4	31.5

¹ Average farmprice for bushel (= 35.2 l.) 1. Dec. Chicagoban.

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1892	62.4	54.2	47.5	31.7
1893	53.8	51.3	41.1	29.4
1894	49.1	50.1	44.2	32.4
1895	50.9	44.0	33.7	19.9
1896	72.6	40.9	32.3	18.7
1897	80.8	44.7	37.7	21.2
1898	58.2	46.3	41.3	25.5
1899	58.4	51.0	40.3	24.9
1900	61.9	51.2	40.8	25.8

Függelék.¹**A buza ára 1401—1900.**

Anglia : Imperial-Quarter és shilling ; Franciaország : 1756-ig sétier = $1\frac{1}{2}$ hektoliter, azután hektoliter és frank (összesítés : hektoliter) ; Poroszország : seffel és ezüstgaras ; Elzász : hektoliter és frank ; Németalföld : hektoliter és németalf. forint.

	Anglia	Francia- ország	Porosz- ország (Berlin)	Alsó- Elzász
1401—1410	5.7 ²	7.79	—	—
1411—1420	7.6	4.58	—	—
1421—1430	6.1	10.17	—	—
1431—1440	11.1	16.84	—	—
1441—1450	5.4	5.16	—	—
1451—1460	5.0	4.31	—	—
1461—1470	5.3	3.—	—	—
1471—1480	8.0	3.55	—	—
1481—1490	6.4	5.87	—	—
1491—1500	6.4	3.68	—	—
1501—1510	5.9	4.39	—	—
1511—1520	9.8	5.62	—	—
1521—1530	14.1	10.58	—	—
1531—1540	12.11	11.94	—	—
1541—1550	17.0	9.56	—	—
1551—1560	14.7	13.82	—	—
1561—1570	16.9	19.47	—	—
1571—1580	22.0	23.20	—	—
1581—1590	21.4	20.80	—	—
1591—1600	31.11	44.22	—	—

¹ Források. Anglia és Franciaország: Tooke-Newmarch: Geschichte und Bestimmung der Preise (Uebersetzung von Asher), II. Bd., 506. s k, l. Poroszország: Jahrbuch für die amtliche Statistik, II. Jahrgang. Elzász: Hanauer, Etudes économiques sur l'Alsace ancienne et moderne, II. k.

² A pontok utáni szám nem tizedes tört, hanem penny.

	Anglia	Francia- ország	Porosz- ország (Berlin)	Alsó- Elzász
1601—1610	29.6	18.15	—	10.08
1611—1620	34.10	18.20	—	9.51
1621—1630	37.5	24.06	24—30 40.06	16.53
1631—1640	42.11	24.76	47.6 ¹	27.94
1641—1650	46.7	28.71	38.9	13.26
1651—1660	38.9	28.87	32.4	6.80
1661—1670	40.6	29.64	31.6	7.36
1671—1680	41.3	21.80	28.6	13.92
1681—1690	32.0	20.86	25.4	9.39
1691—1700	47.0	32.97	39.1	14.94
1701—1710	35.4	23.60	32.1	13.82
1711—1720	37.5	21.31	41.9	10.61
1721—1730	36.2	19.45	33.2	7.35
1731—1740	31.7	16.05	?	9.36
1741—1750	28.6	17.78	41.6 ²	10.39
1751—1760	37.10	51—55 19.49 56—60 13.27	44.1 ³	9.87
1761—1770	42.11	12.81	54.3 ⁴	11.06
1771—1780	45.10	14.91	51.4	12.59
1781—1790	48.0	15.99	50.8	14.18
1791—1800	63.6	18.27	59.8	16.43 ⁵

Összesítés

1401—1500	7.8	4.31	—	3.75
1501—1600	16.8	10.91	—	6.73
1601—1700	39.0	16.54	35.5	12.97
1701—1800	42.7	14.29	45.4	11.18
1801—1900	56.0	20.62	62.11	75:20.65

¹ 1634 hiányzik.² 41—44 hiányzik.³ 54—57 »⁴ 52—65 »⁵ 94—95 »

árcsökkenés főtényezői a közlekedés terén bekövetkezett nagy forradalom és a szabadkereskedelem.

Az egyes gabonaneműek viszonylagos árában jelentékeny változás következett be. Ha a búza ára = 100, akkor

	búza	árpa	zab
1801— 10.	100	50,8	38,0
1891—900.	100	88,3	61,8

Látjuk tehát, mily jelentékeny mértékben emelkedett az árpa és zab ára viszonyítva a búzáéhoz.

Vizsgáljuk végül még az árkülönbözet nagyságát. A búzá-nál volt a legnagyobb különbség :

az első évtizedben	119,6—58,10
az utolsó évtizedben.....	37,0—22,10

vagyis árminimum és ármaximum aránya :

az első évtizedben	1 : 2.03
az utolsó évtizedben	1 : 1.62

Az árhullámok tehát szűkebb határok között mozognak.

Még jobban látjuk az árhullámok jellegét, ha azokat évről-évre vizsgáljuk. Alapul vesszük az angol árakat, melyek a világpiacz viszonyait legjobban tüntetik fel : A tizenkilencedik század első tizedében évről-évre a hullám intenzitása volt (az árkülönbség százaléka mindig az előbbi év árához hasonlítva) :

1802	—44
1803	—15
1804	+ 5
1805	+45
1806	—12
1807	— 5
1808	+ 8
1809	+ 9
1810	+10

Ellenben a század utolsó tizedében :

1902	—15
1903	—13
1904	—13

1905	+ 1
1906	+13
1907	+16
1908	+13
1909	—24
1910	+ 5

Az összes árkülönbözetek tették e szerint :

1801— 10	153%-ot
1891—900	113%-ot

Ez adatok szerint tehát az első évtizedben nagyobb árulámok fordultak elő, mint az utolsóban és az összértéke a hulamoknak 40%-kal nagyobb az első évtizedben, mint az utolsóban.

2. Franciaország.

Franciaország részéről az adatok csak korlátozottabb mértékben állanak rendelkezésre. Régibb dolgozatainkban egyáltalában csak a búza árára lehattünk tekintettel; ezeket közölte a Statistique générale de France. Újabb időben itt is kedvező fordulat állott be, minthogy sokkal kimerítőbb közleményeket nyújt tárgyunkra vonatkozólag a Statistique agricole annuelle. Ezen forrásból, ill. a Bulletin de l'agriculture-ból (V. année) merítettük az 1866—1900-ig terjedő adatokat. Az árak hektoliterre vonatkoznak és frankban vannak kifejezve.

A XIX. századra vonatkozólag a következő áralakulást találjuk évtizedek szerint (hektoliter és frank) :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1801—1810	19.25	—	—	—
1811—1820	24.61	—	—	—
1821—1830	22.39	—	—	—
1831—1840	19.87	—	—	—
1841—1850	19.74	—	—	—
1851—1860	22.11	—	—	—
1861—1870	21.49	—	—	—
1871—1880	23.09	15.11	13.12	10.15
1881—1890	18.89	12.59	11.26	8.96
1891—1900	14.77	12.79	10.74	8.45

Ezen adatokból mindenekelőtt azt a tanulságot merítjük, hogy az árak legmagasabbak voltak 1811—20. és 1871—80-ban, Legalacsonyabbak voltak az árak az utolsó évtizedben.

Ha különösen szemügyre vesszük az utolsó évtizedet, a következő képet nyerjük :

Az utolsó évtizedben az árak kettős irányban mozogtak ; miután az évtized közepe felé igen alacsonyra csökkentek, ismét emelkedő irányzatot tanúsítanak, 1898-ban elérik a legmagasabb pontot, innét pedig ismét csökkennek a század végeig.

Az egész századra nézve a búza hektoliterje 20.62. Előbbi századokkal ¹ összehasonlítva az eredmény a következő :

1401—1500	4.31
1501—1600	10.91
1601—1700	16.54
1701—1800	14.29
1801—1900	20.62

Tehát különösen a XVII. és XIX. században mutat a búza ára nagy emelkedést.

Az árkülönbözet tekintetében a következőket találjuk :

első évtized	25.14—15.17
utolsó évtized.....	20.58—14.40

vagyis az árminimum és ármaximum aránya :

első évtized	1 : 1.66
utolsó évtized	1 : 1.43

Az árkülönbözet tehát újabban valamivel csökkent.

3. Olaszország.

A gabonaárak statisztikája Olaszországra nézve következő forrásművekre támaszkodik. 1870-ben tette közzé az olasz statisztikai hivatal a »Movimento dei prezzi delle derrate alimentari« című munkát. Ebben találunk árakat különböző piaczkra vonatkozólag, de csak 1862—85-ig. Ellenben tartalmaz a munka

¹ Az adatokat az 1800. előtti időre *Tooke*-ból vettük. (Geschichte und Bestimmung der Preise. II. 494. l.)

régi árjegyzéseket számos városra vonatkozólag, így Udine, Mantova, Milano, Brescia, Róma, Rovigo, Ferrara. A következőkben kénytelenek leszünk Róma városának árait alapul venni. 1870 óta közöltetnek az árak rendszeren az »Annuario Statistico«-ban, de csak búzára és tengerire vonatkozólag. Azonkívül szíves volt az olasz statisztikai hivatal nekem írásbeli közleményeket küldeni, melyek azonban 1896-tal megszakadnak, miért is a következőkben az Annuarióban közölt adatokra szorítkozunk.

A XIX. századra vonatkozólag a következő áttekintést állíthatjuk össze : hektoliterként tett az ár lírában :

	Búza	Tengeri
1803—1810	19.24	—
1811—1820	25.58	17.66
1821—1830	15.98	10.96
1831—1840	17.65	12.43
1841—1850	16.99	11.76
1851—1860	20.36	14.87
1861—1870	21.55	14.77

Minthogy Olaszországra nézve nem rendelkezünk egy megbízható átszámítási kulccsal, a későbbi évekkal való összehasonlításról le kell mondanunk, mert a további adatok métermázsára vonatkoznak. Az árak következőkép alakultak :

	Búza	Tengeri
1871—1880	32.80	21.73
1881—1890	23.47	?
1891—1900	23.84	?

Tehát Olaszországban is legmagasabbak voltak az árak 1811—20., 1851—70., 1871—80. ; ellenben legolcsóbbak 1821—30.

A mi különösen az utolsó évtizedet illeti, a búzaárak következőkép alakultak :

1891	25.29
1892	24.81
1893	21.53
1894	19.22
1895	20.77
1896	22.56
1897	26.—

1898	27.01
1899	25.52
1900	25.70

Különösen 1897. és 1898. mutatnak magas árakat, ellenben legmérsékeltőbbek voltak az árak 1894. és 1895.

A XVIII. századra vonatkozólag az idézett forrásból Rómára vonatkozólag következő árakat számíthatunk ki (hektoliter és líra) :

1703—1710	10.81
1711—1720	10.60
1721—1730	10.09
1731—1740	10.61
1741—1750	10.13
1751—1760	11.97
1761—1770	13.36
1771—1780	13.89
1781—1790	15.03
1791—1800	17.23

Általában látjuk, hogy az árak nem mutatnak túlságos nagy ingadozásokat.

Ha az árfeszülést vizsgáljuk, úgy a XIX. századra vonatkozólag a következőket találjuk: Legnagyobb volt a különbség minimum és maximum között az első három évtizedben (148, 110, 105%), legkisebb 1861—90-ig (30, 32, 23%), míg 1891—1900-ig ismét 40%-ot tesz. Legkisebb volt tehát az árfeszülés 1881—90-ig, tehát általában kisebbedtek a különbségek.

4. Poroszország.

Valamint Angliában, úgy Poroszországban is a gabonaárak statisztikájára mindig, de különösen az újabb időben különös gondot fordítottak. Azért itt is az adatok megbízhatóságában kételkednünk nem kell. Az adatok rendszeresen gyűjtetnek a porosz állam sok piacán és áttekinthető táblákban közöltetnek a porosz statisztikai hivatal folyóiratában hónapok, évek, még pedig naptári és termési évek szerint. 1870-ig az adatok seffelen és ezüstgarasban fejeztettek ki, 1871 óta 1000 kiló- és márkában, vagyis 100 kiló és $\frac{1}{10}$ = 1 ezüstgarasban.

A XIX. század egyes évtizedeiben az árak következőkép alakultak (tekintettel a különböző mértékekre, az összehasonlítás kedvéért az árakat hoktoliterre és ezüstgarasra ($\frac{1}{10}$ márka) redukáltuk; az átszámítás a Sonndorfer-féle táblák¹ alapján történt.)

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1821—1830	92.7	63.0	47.3	34.5
1831—1840	105.5	72.7	56.4	40.0
1841—1850	127.3	89.1	69.1	47.3
1851—1860	161.9	120.0	92.7	63.6
1861—1870	156.4	112.8	90.9	61.8
1871—1880	167.4	132.1	99.8	60.7
1881—1890	133.7	104.9	88.2	58.5
1891—1900	121.2	98.6	85.2	58.5

Az árak legmagasabbak voltak 1871—1880-ig; zabnál 1851—1860-ig. Legalacsonyabbak voltak itt is az árak az 1821-től 1830-ig terjedő évtizedben.

A mi különösen a századvégi árak alakulását illeti, ezek iránt a következő adatok nyújtanak felvilágosítást (1000 kiló és márka):

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	222	208	171	162
1892	189	178	156	149
1893	152	135	143	158
1894	135	118	132	139
1895	140	121	125	121
1896	153	122	130	126
1897	165	126	135	134
1898	186	145	149	148
1899	155	143	144	137
1900	150	143	143	137

A búza és rozs ára legalacsonyabb volt 1894-ben, árpáé és zabé 1895-ben. Legmagasabbak voltak minden gabonanemnél az árak 1891-ben. 1897-ben az árak általában emelkedést mutatnak és az évtized, illetőleg évszáz végén ismét csökkennek.

¹ Sonndorfer: Usancen und Paritäten des Getreidehandels. Berlin 1882.

Az egész XIX. századra a következő árakat találjuk (hektoliter és $\frac{1}{10}$ márká):

buza	133.2
rozs	99.2
árpa	78.7
zab	53.1

A gabonaneműek viszonylagos ára következő változást mutat: ha a buza ára = 100, akkor:

1816—1820	70	51	36
1891—1900	81	70	48

Itt is tehát az összes gabonaneműek viszonylagos ára a búzához képest emelkedett.

A legnagyobb árfeszülés volt búzánál:

1816—1820	122— 56
1891—1900	222—140

vagyis a minimum és maximum aránya:

1816—1820	1 : 2.18
1891—1900	1 : 1.58

Az árkülönbözetek nagysága tehát az újabb időben csökkent.

5. Ausztria.

A mi az általunk használt adatokat illeti, e tekintetben mindenekelőtt a következők jegyzendők meg. Az 1801—1870-ig terjedő adatokat a következő forrásból merítettük: Tafeln zur Statistik des Steuerwesens 1858. A következő évekre használtuk a »Statistisches Jahrbuch« és az »Österreichisches statistisches Handbuch« című közleményt. A legújabb időre különben kétféle adat áll rendelkezésre. Egyfelől a mezőgazdasági termékek áráról szóló feljegyzések, melyeket a központi osztrák statisztikai hivatal kézikönyvében közöl. Azonban ez adatok nem egészen megbízhatók. Így az 1873-diki évkönyv következőket mond: »Die ohnehin nur approximative Richtigkeit der auf zahlreichen Berechnungen mit Abrundung beruhenden Preisangaben...« Azért czélszerűbbnek tartjuk, ha vizsgálódásainknál főleg azokat az adatokat használjuk, melyek a bécsi gabona-

és liszt-tőzsde feljegyzésein alapulnak. Ezen adatok 1872-től kezdve a statisztikai kézikönyvben közöltnak; az 1871-re vonatkozó adatokat a bécsi gabona- és liszt-tőzsde titkárságának közvetlen írásbeli közleményeiből merítjük. A mérték 1801-től 1870-ig az alsó-ausztriai mérő, 1871-től kezdve a métermázsa, illetőleg a táblázatban, hol az eredeti adatokat megtartjuk, $\frac{1}{2}$ métermázsa. A pénznem 1801-től 1857-ig a konvencziós pénzlábnak felel meg, 1858-tól 1870-ig osztrák érték, 1871-től (át-számítva) 1900-ig koronaérték.

A XIX. század egyes évtizedeiben az árak következőkép alakultak: 1801-től 1820-ig alsó-ausztriai mérő, 1821-től kezdve hektoliter után és forintban:

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1801—1810 ¹	4.65	3.41	2.53	1.51
1811—1820	4.55	3.26	2.40	1.31
1821—1830	4.24	2.66	2.30	1.77
1831—1840	4.35	3.41	2.47	1.87
1841—1850	5.28	3.70	2.55	1.96
1851—1860	7.48	5.41	4.35	2.81
1861—1870	7.04	4.87	4.05	2.71
1871—1880 ²	10.03	6.60	5.88	3.01
1881—1890	7.50	5.54	5.85	2.71
1891—1900	7.08	5.33	5.26	2.54

Ha csak az 1820 utáni éveket szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy főleg 1851—1860 és 1871—1880 mutatnak igen magas árakat; ez utóbbi évtized általában a század legmagasabb árait mutatja. Attól kezdve az árak jelentékenyen csökkennek.

Ha különösen az utolsó évtized árait vizsgáljuk, a következő eredményhez jutunk (50 kilogramm és korona):

¹ Tekintettel a zavaros pénzviszonyokra az átszámítást 1801—20-ig elhagytuk.

² 1071-től kezdve az árak 50 kilogrammra vonatkoznak és az összehasonlítás kedvéért átszámítottak. Azonban közöljük itt az 50 kilogramm szerinti árakat is:

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1871—1880	13.29	9.50	9.80	7.82
1881—1890	9.94	7.98	9.76	7.04
1891—1900	9.38	7.68	8.77	6.61

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	10.72	9.41	8.57	7.05
1892	9.70	8.67	8.25	6.18
1893	8.56	7.—	8.81	7.02
1894	7.66	5.99	8.96	6.99
1895	7.46	6.47	8.56	6.73
1896	7.82	7.01	8.26	6.61
1897	10.80	8.05	9.52	6.62
1898	12.38½	9.01½	9.78½	7.03½
1899	10.06	7.74	8.73	6.11
1900	8.70	7.50	8.40	5.80

A legmagasabb árakat majdnem minden gabonanemben az 1898-diki év hozta, ép úgy mint Magyarországon ; de rozsnál és zabnál 1891 még magasabb árakat mutat. A legalacsonyabb árak a különböző gabonaneműeknél különböző évekre esnek : buzánál 1895-re, rozsnál 1894-re, árpánál 1892-re és 1896-ra, zabnál 1900-ra.

Az egész századra (illetőleg 1820—1900) a következő átlagokat nyerjük (hektoliter és forint) :

búza	6.62
rozs	4.69
árpa	4.09
zab	2.42

A XVIII. századra vonatkozólag *Inama-Sternegg* (Statistische Monatschrift 1887 : »Die Wiener Getreidepreise im XVIII. Jahrhundert«) következő adatokat közöl. A búza ára volt₂ (hektoliter után és gramm ezüst) :

1706—1710	41.7
1711—1720	47.3
1721—1730	34.8
1731—1740	37.9
1741—1750	47.6
1751—1760	30.8
1761—1770	37.5
1771—1780	45.8
1781—1790	52.1
átlag 1706—1790	43.0

Az összehasonlítás céljából az Inama-féle adatokból még a következő számításokat tehetjük: Bécsben került egy hektoliter búza gramm ezüstben:

1706—1790	43.0
1821—1850	57.4
1851—1880	93.8

Ez adatok a buzaárak jelentékeny emelkedését tanúsítják szemben a XVIII. századdal.

A búzához hasonlítva a többi gabonanemek ára következőkép változott:

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1801—1810	100	73	54	32
1891—1900	100	87	76	70

Az árfeszülés búzában következőkép változott:

első évtized	6.10	—3.50
utolsó évtized	12.38½	—7.46

vagyis a minimum és a maximum aránya:

első évtized	1 : 1.75
utolsó évtized	1 : 1.65

Az árfeszülés csekély mértékben csökkent.

6. Magyarország.

Hazánkra nézve a gabonaárak tanulmányozásánál két forrás áll rendelkezésünkre; az egyik a fővárosi statisztikai hivatal egy munkálata, mely a »Pestvárosa Évkönyve« című közleményben megjelent (Pest 1873); a másik a pesti kereskedelmi és iparkamara a bécsi világkiállításra készült nagy ármunkája. Mindkét munka a pesti piacz árait támaszkodik. 1870 óta a fővárosi statisztikai hivatal közli a tőzsdén jegyzett árakat. Újabban a központi statisztikai hivatal is összeállítja a tőzsdei árakat. A jegyzések 1801—70-ig alsó-ausztriai mérőre és osztrák értékre vonatkoznak, 1871 óta 50 kilogramm árára koronában. Az előbbi évtizedekkel való összehasonlítás céljából az egész század árait redukáljuk hektoliterre a Sonndorfer-féle kulcs felhasználásával.

A fontosabb gabonaneműek ára következõkép alakult (az első két évtized a zavaros pénzviszonyok miatt nem nyújt biztos alapot összehasonlításra és azért mellõzzük) hektoliterben és forintban : ¹

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1821—1830	3.31	1.82	1.51	1.15
1831—1840	3.64	2.14	1.82	1.39
1841—1850	4.74	3.04	2.32	1.78
1851—1860	7.28	5.10	3.66	2.71
1861—1870	7.70	5.13	3.88	2.84
1871—1880	8.86	5.97	4.12	2.74
1881—1890	6.80	5.73	3.82	2.52
1891—1900	5.53	4.84	3.46	2.37

Mint a legtöbb államban, nálunk is a legmagasabbak voltak az árak 1871—1880-ig. Az utolsó évtized alacsony árakat mutat. Általában magasak voltak az árak 1851—70-ig, igen alacsonyak 1821—40-ig. *Az évszázad második felében 30 éven keresztül a mezőgazdaság magas áraknak örvendhetett.*

A mi különösen az utolsó évtizedet illeti, az árak következõkép alakultak (50 kiló, koronában) :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	10.07	8.64	6.56	6.60
1892	9.09	7.91	5.62	5.91
1893	7.98	6.29	5.82	6.61
1894	7.05	5.36	6.12	6.59
1895	6.86	5.80	5.72	6.35
1896	7.30	6.31	4.53	6.08
1897	10.36	7.39	5.26	6.17
1898	11.70	8.35	6.26	6.35
1899	9.12	7.04	6.05	5.61
1900	7.54	6.64	5.74	5.33

Az évszázad közepe felé tehát jelentékeny árcsökkenést veszünk észre. A búza ára 1895-ben éri el legmélyebb pontját,

¹ 1821—70-ig használjuk a kereskedelmi kamara adatait, 1870 után a fővárosi statisztikai hivatal adatait. Különben a két forrás nem mutat jelentékeny eltéréseket.

de 1897, 1898, még 1899 is magasabb árakat hoznak. A rozs ára legalacsonyabb 1894-ben, az árpáé 1896-ban, a zabé 1900-ban.

Az egész századra (illetve 1820—1900) a következő képet nyerjük (hekt. és frt o. é.):

búza.....	6.10
rozs	4.22
árpa.....	3.07
zab	2.18

Mint említettük, a XIX. században jelentékenyen változott a gabonanemek viszonylagos ára. A búza árához hasonlítva volt :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1821—1830	100	58.0	45.8	31.6
1891—1900	100	74.1	52.9	36.3

Az összes gabonaneműek ára a búzához képest tehát emelkedett.

Minthogy nagy fontosságot kell tulajdonítani annak a körülménynek, mily nagyok a mai árkülönbségek összehasonlítva előbbi időkkal, a búzára nézve következő eredményt konstatálhatunk. A legnagyobb és legalacsonyabb ár volt

1821—1830	2.91—1.23
1891—1900	11.70—6.86

vagyis a minimum és maximum aránya :

1821—1830	1 : 2.46
1891—1900	1 : 1.70

Látjuk ebből, hogy — mint azt már általában megjegyeztük — az árkülönbségek ma is jelentékenyek, a hullámzások elég erősek.

Összehasonlítást akarunk még tenni a bécsi és budapesti árak között. 1821—900-ban átlagban volt az ár :

	Magyarország	Ausztria
búza	6.10	6.62
rozs	4.22	4.69
árpa	3.07	4.09
zab	2.18	2.42

Az árak természetesen minden gabonanemnél Ausztriában magasabbak. A nagy különbség árpánál azonban minőségi külön-

ségekre és arra vezetendő vissza, hogy Ausztriában a legmagasabb árak jegyeztettek. Ha az árpától eltekintünk, úgy a többi gabonaneműeknél együttvéve a különbség a következő :

Magyarországon	12.50
Ausztriában	13.73

A különbség tehát körülbelül 10% (9.8%).

7. Svájc.

A Svájc számára többrendbeli adatok állanak rendelkezésre, melyeket részben a VII. táblázatban össze is foglaltunk. Azonban ez adatok igen különböző jellegűek, részben hézagosak is és áttekintő összefoglalásokra sem alkalmasak. A svájci statisztikai évkönyv adatai is hézagokat mutatnak és tulajdonképp egy magánforrás közlésein alapulnak. A mértékek is igen különbözők. Azért a század jellemzésére a következő adatokra szorítkozunk. A berni piacon volt az ár (Mérték : Viertel = 15 liter) frankban :

	Rosz	Árpa
1801—1810	1.16	1.80
1832—1840	1.67	1.51
1841—1850	2.20	1.72
1851—1860	2.43	1.86
1861—1870 ¹	2.05	1.83
1871—1880	2.24	2.29
1881—1885	2.05	2.11

8. Belgium.

A Belgiumra vonatkozó adatokat nagyobbára a belga statisztikai hivatal írásbeli közleményeinek köszönjük. Csak az 1801—14-ig terjedő adatokat a következő forrásból merítettük : Situation du royaume 1841—50. 1861-ig az árak hektoliterben vannak kifejezve, onnét kezdve 100 kilogrammban. A pénznem a frank.

¹ Itt hiányoznak az 1864-re vonatkozó adatok.

A XIX. században évtizedenként következőkép alakult az ár (hektoliter) :

	búza	rozs	árpa
1801—1810	17.94	11.82	—
1811—1820	23.66	15.50	—
1821—1830	16.10	9.86	—
1831—1840	18.29	11.50	1835—1840 6.70
1841—1850	19.98	12.86	6.77
1851—1860	24.14	16.07	8.74
1861—1870 ¹	22.80	14.93	9.33
1871—1880	23.84	15.73	9.96
1881—1890	16.74	11.54	7.81
1891—1900	13.23	9.79	7.38

Az árak igen magasak voltak 1811—20. és 1851—80. A két utolsó évtizedben az árak csökkennek, a búzánál majdnem 50 százalékkal.

A mi különösen az utolsó évtized árhullámozásait illeti, e tekintetben a következőket találjuk (100 kg.) :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	22.90	19.26	18.64	16.66
1892	19.40	16.44	16.00	14.86
1893	15.52	12.85	15.78	16.40
1894	13.61	10.89	14.72	14.39
1895	13.98	10.81	13.87	13.31
1896	15.47	11.12	14.32	15.08
1897	18.03	12.35	14.37	15.99
1898	20.55	14.31	15.74	16.93
1899	16.19	13.75	16.32	16.70
1900	16.25	14.28	16.37	16.79

¹ 1861-től kezdve az adatokat a Sonndorfer-féle adatok alapján az összehasonlítás kedvéért átszámítottuk (a francia usance szerint), az eredeti adatok alapján 100 kilo ára :

	búza	rozs	árpa	zab
1861—1870	29.62	20.74	22.24	19.87
1871—1880	30.95	21.86	22.62	21.21
1881—1890	21.75	16.04	17.92	16.62
1891—1900	17.19	13.60	15.61	15.71

Legmagasabbak voltak az árak búzánál 1891-ben s 1898-ban rozsnál 1891-ben és 1892-ben, árpánál 1891-ben és 1900-ban, zabnál 1898-ban és 1900-ban. Az árhullámozás itt kevesebb egyenletességet mutat mint más államokban. Az utolsó évtizedben az árak, más államok viszonyaitól eltérőleg, némi emelkedést mutatnak.

Az egész századra a következő árakat találjuk :

búza	19.67
rozs	12.96
zab.....	8.09

A búza árához hasonlítva a többi gabonaneműek ára volt :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1801—1810	100	65.8	?	?
1891—1900	100	79	90.7	96.3

Tehát csak a rozsra vonatkozólag rendelkezünk az adatokkal, melyek itt is a viszonylagos ár emelkedését mutatják, különben feltűnő a viszonylagos ár rendkívüli magassága.

Az árfeszülés következő mértékben változott búzánál :

első évtized.....	22.07—15.52
utolsó évtized.....	22.40—13.61

vagyis a minimum és maximum aránya :

első évtized	1 : 1.42
utolsó évtized	1 : 1.68

A század végén tehát nagyobb különbségek mutatkoztak mint annak elején.

9. Németalföld.

A régebbi dolgozatainkban a Németalföldre vonatkozó adatok a németalföldi statisztikai hivatal írásbeli közleményein alapultak. De 1903-ban igen becses dolgozat jelent meg a gabonaárak alakulásáról 1544—1901 : Overzicht van Marktprijzen van Granen te Arnhem in de jaren 1544—1901. (Bijdragen tot de Statistiek van Nederland, 's Gravenhage 1903.) Az itt közölt adatok némi eltérést mutatnak a régiebektől, azért most egészen

a hivatalos közleményhez tartjuk magunkat. Az árak hektoliterre vonatkoznak és németalföldi forintban vannak kifejezve.

Az egyes évtizedekben az árak következő alakulást mutatnak :

	búza	rozs	árpa	zab
1801—1810	11.89	8.63	6.10	3.54
1811—1820	12.23	8.48	5.98	3.98
1821—1830	5.75	4.63	3.33	2.33
1831—1840	7.65	5.49	3.94	2.47
1841—1850	8.87	6.24	4.74	2.81
1851—1860	11.22	7.75	5.81	3.85
1861—1870	11.55	7.50	5.97	4.11
1871—1880	11.17	7.84	6.35 ¹	4.36
1881—1890	8.34	6.21	5.45 ²	3.78
1891—1900	6.85	5.12	—	3.38

Az árak magasak voltak általában a század első két évtizedében és 1851—60-ig. Legalacsonyabbak voltak az árak 1821—30-ig.

A mi különösen az utolsó évtized árait illeti, ezek következőkép alakultak : (Az árpára hiányzanak az adatok.)

	Búza	Rozs	Zab
1891	7.88	5.82	3.86
1892	9.92	7.01	3.90
1893	6.60	5.39	3.72
1894	5.72	4.97	3.87
1895	5.20	4.19	2.76
1896	6.10	4.09	2.70
1897	6.27	4.15	3.19
1898	8.05	5.08	3.09
1899	6.60	4.89	3.43
1900	6.21	5.61	3.28

A legalacsonyabb árak 1895-ben jegyeztettek ; a legmagasabbak 1882-ben. Az évtized végén csökkenés mutatkozik.

¹ Csak 9 évi átlag.

² Csak 7 évi átlag.

Az egész évszázadra következő eredményt találunk :

búza	9.56
rozs	6.79
árpa	5.53 ¹
zab	3.46

Az utolsó évszázadok folyamán a búza ára következő alakulást mutat (hektoliter és németalföldi forint) :

1568—1600	6.45	1701—1800	6.09
1601—1700	6.70	1801—1900	9.56

A búza árához viszonyítva, tett a többi gabonaneműek ára :

1801—1810	100	72.6	29.8
1891—1900	100	74.7	49.3

A rozs viszonylagos ára tehát csak igen csekély mértékben változott, azonban a zabé jelentékenyen.

A legnagyobb árkülönbözet tett buzánál :

első évtized	15.59—8.61
utolsó évtized	9.92—5.20

vagyis a minimum és maximum aránya :

első évtized	1 : 1.81
utolsó évtized	1 : 1.90

Az árkülönbözet tehát egy kissé emelkedett.

10. Dánia.

Az 1801—1870-ig terjedő adatokat annak idején *Scharling* tanár volt oly szíves velem közölni. Az 1871—85-ig terjedő adatokat közvetlenül a statisztikai hivatal írásbeli közleményeiből merítettük. Ezen adatok természetére vonatkozólag megjegyezzük, hogy azok a Seelandra vonatkozó hivatalos árak, Kopenhágát beleértve.

Az 1886—1900-ig terjedő adatokat hasonlóképen a statisztikai hivatal írásbeli közleményeinek köszönjük.

A XIX. századra vonatkozólag az eredeti adatokból a következő tízéves átlagokat számíthatjuk ki. Volt az ár tönde szerint (= 1.3912 hektoliter) és koronában (ill. öre-ben) :

¹ Csak 9 évtized

	rozs	árpa	zab
1801—1809	16.82	9.60	6.52
1819—1830	6.56	4.68	3.38
1831—1840	8.60	5.78	5.60
1841—1850	9.20	7.—	4.94
1851—1860	12.70	10.22	7.08
1861—1870	12.66	11.56	7.36
1871—1880	13.81	12.87	8.66
1881—1890	10.79	10.28	7.42
1891—1900	10.01	9.35	7.01

Különösen magas árak jegyeztettek az első évtizedben (a második évtizedre vonatkozólag az árak hiányoznak), továbbá 1851—60 és 1871—80. 1880 óta az árak csökkennek. Legalacsonyabbak voltak az árak 1821—30.

A mi különösen az utolsó évtized árait illeti, ezek következőkép alakultak :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	15.63	14.21	11.28	8.72
1892	11.74	10.25	9.27	7.03
1893	10.97	9.68	9.30	7.58
1894	8.87	8.11	8.36	6.16
1895	9.64	8.27	8.31	6.06
1896	11.83	8.74	8.95	6.72
1897	13.11	9.88	9.17	7.10
1898	12.08	10.38	9.54	6.95
1899	10.83	10.74	10.12	7.01
1900	10.48	9.88	9.28	6.84

A búza és zab árai legmagasabbak voltak 1891-ben és 1897-ben, a rozs és árpa árai 1891. és 1899-ben.

Az egész századra következő árakat találunk :

rozs	11.24
árpa	9.04
zab	6.44

Ama közlemény¹ alapján, melyben a dán statisztikai hivatal újabban igen becses adalékot nyújt az ártörténethez, 1600 óta

¹ Kapitalstakster i aeldre og nyere Tid. (Kobenhavn, 1904.)

Spaellandstiftre vonatkozólag több századra terjedőleg hasonlíthatjuk össze az árak alakulását. Volt a rozs ára tönde szerint koronában :

1601—1700	7.49	1701—1800	7.98	1801—1900	11.18
-----------	------	-----------	------	-----------	-------

A XIX. század tehát jelentékeny áremelkedést mutat.

A legnagyobb árkülönbözet tett :

első évtized	10.86— 5.36
--------------	-------------

utolsó évtized	14.21—10.74
----------------	-------------

vagyis a minimum és maximum aránya :

első évtized	1 : 2.02
--------------	----------

utolsó évtized	1 : 1.32
----------------	----------

Az árkülönbözet tehát csökkent. Ugyanezt más adatok is mutatják. Az előbb említett közlemény mutatja, hogy a minimum és maximum aránya az 1 : 2-nél nagyobb volt

a XVII. században 8-szor

a XVIII. században 7-szer

a XIX. században 4-szer

A legnagyobb árkülönbség volt :

a XVII. században 1 : 4.50

a XVIII. században 1 : 3.01

a XIX. században 1 : 2.76

11. Svédország.

A rendelkezésre álló árak, úgynevezett »marke gangs« taxa-árak, melyek évenként, bizonyos természetbeni szolgáltatások átszámítására gyűjtetnek. Általában ez árak valamivel alacsonyabbak mint a piaciárak. Az adatokat a svéd statisztikai hivatal írásbeli közlésének köszönjük. A mérték a kubikfot = 26.173 liter ; 1881-től számítva az árak hektoliterre vonatkoznak. A pénz a krona = 1.39 frank.

A XIX. században az egyes évtizedek szerint az árak következőkép alakultak (kubikfot és krona) :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1834—1840	2.63	2.—	1.56	0.88
1841—1850	2.86	2.18	1.56	0.85
1851—1860	3.65	2.54	2.06	1.23
1861—1870	3.42	2.57	2.06	1.20
1871—1880	3.63	2.61	2.28	1.38
1881—1890	2.85	2.10	1.84	1.09
1891—1900	3.14	2.16	1.90	1.12

Ez adatokból látjuk, hogy itt is legmagasabban állottak az árak 1871—1880-ig, ellenben feltűnő, hogy az 1881—1890-iki évek igen alacsony árakat mutatnak. Az utolsó évtized ismét valamivel magasabb árakat hozott, de azért mégis az olcsóbb évtizedek közé tartozik.

A mi különösen az utolsó évtized áralakulását illeti, úgy az árak következőkép alakultak (hektoliter és krona) :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	12.25	10.90	8.11	4.85
1892	10.22	8.51	7.27	4.25
1893	9.36	7.53	7.—	4.71
1894	7.71	6.41	6.05	3.71
1895	8.41	6.98	6.41	3.59
1896	9.66	7.46	6.86	3.94
1897	11.45	8.10	7.74	4.33
1898	11.29	8.39	7.57	4.35
1899	10.97	9.33	7.90	4.73
1900	10.73	8.94	7.81	4.56

Kivétel nélkül legmagasabbak voltak az árak 1891-ben, leg-alacsonyabbak 1894-ben, csak a zabnál 1895-ben. Az utolsó évben az árak némileg csökkennek.

Az egész évszázadra — illetőleg 1834—1900. — következő adatokat nyerünk :

búza	3.17
rozs	2.31
árpa	1.89
zab	1.10

A búza árához hasonlítva, a többi gabonaneműek ára következőleg alakul :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1834—1840	100	76.0	59.3	32.4
1891—1900	100	68.8	60.5	35.7

Feltűnő, hogy a rozs viszonylagos ára csökkenést mutat, de a többi gabonaneműeknél itt is, habár csak csekély, emelkedés mutatkozik.

A legnagyobb árkülönbözet volt búzánál :

1834—1840	3.39—2.23	1891—1900	12.25—7.71
-----------	-----------	-----------	------------

vagyis a maximum és minimum aránya :

1834—1840	1 : 1.52	1891—1900	1 : 1.59
-----------	----------	-----------	----------

Az árkülönbözet a század végén e szerint inkább valamivel nagyobb.

12. Norvégia.

A Norvégiára vonatkozó adatokat is a statisztikai hivatal írásbeli közleményeinek köszönjük. Az árak hivatalos árak, melyek úgy mint Svédországban évenként bizonyos gabonában megállapított szolgáltatások átszámításánál használtatnak. Az 1871—1885-ig terjedő évekre piaci árak is állanak rendelkezésre, melyeket egyik dolgozatunkban (Die Getreidepreise im Norden, Statistische Monatschrift. 14. évf.) közöltünk. Az összehasonlítás kedvéért azonban a következőkben a hivatalos árakra támaszkodunk. Az árak — ezt jegyzi meg a statisztikai hivatal az 1885—1890-ig terjedő árak közlése alkalmából — a termelési helyek árai. Az árak vonatkoznak hektoliterre kronában = 1.39 frank ; első közleményünkben (Statistische Monatschrift 5. évf.) az árak tönkétben voltak kifejezve. Az összehasonlítás céljából a következőkben az árakat frankra számítjuk át.

A XIX. század folyamán évtizedek szerint következőkép alakultak az árak (hektoliter és frank) :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1821—1830	21.08	16.66	12.49	8.01
1831—1840	21.89	17.13	13.—	8.01
1841—1850	20.99	15.83	11.97	7.35

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1851—1860	—	17.70	13.80	8.50
1861—1870	—	17.84	14.46	8.68
1871—1880	—	16.97	14.87	8.79
1881—1890	19.16	14.32	13.11	8.64
1891—1900	17.22	13.53	11.45	8.90

Búzáról hiányzanak a jegyzések három évtizeden át. A rozs ára legmagasabb volt 1861—1870, legalacsonyabb 1891—1900; az árpa ára legmagasabb volt 1871—1880, legalacsonyabb 1891—1900; a zab ára legmagasabb volt 1891—1900, legalacsonyabb 1841—1850. Az egyes gabonaneműek eszerint nem mutatnak párhuzamos áralakulást.

Ha az utolsó évtizedet szemügyre vesszük, a következőket látjuk (hektoliter és krona):

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	13.81	11.27	9.61	6.51
1892	14.04	12.80	10.15	7.31
1893	12.41	10.16	8.61	6.78
1894	11.64	8.77	7.47	6.23
1895	11.28	8.55	7.06	5.76
1896	11.22	8.28	7.40	5.56
1897	11.85	8.55	7.48	5.95
1898	12.97	9.46	7.90	6.53
1899	12.69	9.68	8.18	6.68
1900	12.02	9.81	8.55	6.87

A legalacsonyabb pontot érték el az árak (az árpától eltekintve) 1896-ban. A búza, rozs, árpa ára 1900-ban alacsonyabb volt mint átlagban 1821—1830 (frankba átszámítva 16.70, illetve 13.63 és 11.88).

Az egész századra (tekintettel a búzánál mutatkozó hézagokra), illetőleg az 1821—1900-ig terjedő 8 évtizedre következő árakat találunk. Egy hektoliter került frankban:

búza.....	20.05
rozs	16.24
árpa	13.14
zab	8.36

Az egyes gabonaneműek ára a búza árához viszonyítva következő változást szenvedett.

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1821—1830	100	79.0	59.2	37.9
1891—1900	100	78.5	66.4	51.6

Itt is tehát mint Svédországban a roznál egy kis csökkenés mutatkozik ; de árpánál és zabnál elég jelentékeny az emelkedés.

A legnagyobb árkülönbözet tett búzánál :

1821—1830	14.10— 8.51
1891—1900	14.04—11.22

vagyis a minimum és maximum aránya :

1821—1830	1 : 1.65
1891—1900	1 : 1.25

az árkülönbözetek tehát csökkentek.

13. Finnország.

Finnországra vonatkozólag az adatokat a finnországi statisztikai hivatal volt szíves írásbelileg közölni. Az 1885—90-iki adatokat a következő megjegyzésekkel kíséri a hivatal : Finnországban nincs gabonatőzsde, melynek jegyzései a tényleges nagykereskedelmi árak mértékéül szolgálhatnának. Az adatokat, amelyeket Önnek közlök, tehát csak mint a helyes kereskedelmi árak pótlása tekinthetők ; négy jegyzés közöltetik : 1. a hivatalos árak hektoliterben és frankban ; 2—4. a külkereskedelmi statisztikában elfogadott árak kilogrammban és frankban, még pedig 2. az Oroszországból behozott gabonára nézve ; 3. a más országokból behozott gabonára nézve ; 4. a kivitt gabonára nézve. A száz évre vonatkozó árakat a hivatalos jegyzé sealapján állítottuk össze ; ez árak vonatkoznak tynnyrre = 1.6489 hektoliter márkában = frank. Még megjegyzendő, hogy 1853—64-ig kényszerfolyammal ellátott papírpénz volt forgalomban. Az árak következőkép alakultak :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1801—10	19.37	14.61	10.12	7.14
1811—20	32.25	22.62	18.50	11.15
1821—30	28.31	18.79	15.92	10.09
1831—40	28.34	19.36	15.02	8.66
1841—50	26.24	17.81	13.54	8.43
1851—60	28.74	19.87	16.93	10.73
1861—70	30.40	22.66	18.30	10.56

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1871—80	30.60	23.32	18.52	11.35
1881—90	27.99	19.97	15.72	9.79
1891—900	27.29	20.16	15.39	11.07

Általában legmagasabbak voltak az árak minden gabona-nemnél 1871—80-ig, csak a búza ára még valamivel magasabb volt 1811—20-ig. Legalacsonyabbak voltak az árak 1801—10-ig és 1841—50-ig.

Az utolsó évtizedben az árak következőkép alakultak (hektoliter és frank) :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1891	19.00	15.94	10.88	7.81
1892	19.63	16.44	11.56	7.69
1893	17.50	13.—	10.19	7.—
1894	15.67	10.56	8.44	6.—
1895	14.50	9.75	8.—	5.44
1896	14.—	9.41	7.69	5.56
1897	14.83	10.28	8.09	6.03
1898	15.50	11.19	8.63	6.50
1899	17.33	13.41	10.06	7.88
1900	17.67	12.69	9.88	7.31

Az árak az évtized közepén jelentékenyen csökkentek és 1896-ban (zabnál 1895) elérték a legalacsonyabb pontot, sőt ez évben az árak alacsonyabbak voltak, mint a század első tizedében. 1897-el ismét emelkedő irányzat érvényesül.

Az egész évszázadra a következő árakat nyerjük. Egy tynnyri ára volt

búza	27.95 frank
rozs	19.91 »
árpa	15.79 »
zab	9.89 »

Az egyes gabonaneműek viszonylagos ára következőleg alakult :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1801—10	100	75.4	52.2	36.8
1891—1900	100	73.8	56.3	40.5

A század elejéhez képest úgy az árpa, mint a zab viszonylagos ára emelkedett, csak a rozsra mutatkozik egy kis csökkenés.

Az árkülönbözet maximuma volt búzánál :

első évtized 10.86—5.36

utolsó évtized 15.63—9.64

vagyis a minimum és maximum aránya :

első évtized 1 : 2.02

utolsó évtized 1 : 1.62

Az árkülönbözetek tehát a század folyama alatt csökkentek.

14. Oroszország.

Oroszországra vonatkozólag még mindig nehéz adatokat szerezni. Annak idején, minthogy más irányú lépéseim nem használtak, az odesszai osztrák-magyar főkonzulátushoz fordultam, tekintettel arra, hogy Odessza a legfontosabb orosz kereskedelmi város. Az adatokat egyike a legnagyobb gabonakiviteli cégeknek gyűjtötte és közölte és — mint az említett főkonzulátus megjegyezte — egészen megbízhatóknak tekinthetők. Az adatok 1885-ig csetvertre vonatkoznak, attól kezdve pudban. A táblában — mint azt már más helyen megjegyeztük — az eredeti adatokat közöljük. Az árak rubelben vannak kifejezve, de ennek árfolyama nagyon ingadozó. Az újabb adatok négy különböző minőségre vonatkoznak ; mi az ozima-búzát választottuk, mely egy keresett téli búza. Még meg kell jegyeznem, hogy az árak nem átlagban közöltetnek, hanem minimák és maximák, mi mindenesetre az adatok felhasználását nehezíti.

A XIX. században az egyes évtizedek szerint következőkép alakultak az árak :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1842—50	5.53	3.33	2.55	2.98
1851—60	7.20	3.94	3.37	3.08
1861—70	9.12	5.60	4.28	3.97
1871—80	13.11	7.75	6.20	5.96
1881—90	11.82	8.02	6.81	6.87
1891—1900 ¹	8.83	6.84	5.32	6.07

¹ A főkonzulátus utasítása szerint a csetvertet egyenlőnek vettük 9½ puddal. Más forrás szerint azonban a kulcs rozsnál = 9, árpánál = 8, zabnál = 6. Ezen kulcs szerint fenti számok következőleg változnak :

	rozs	árpa	zab
1891—1900	6.48	4.88	3.83

A búzától eltekintve, mely 1871—80-ban érte el a legmagasabb árakat, az árak az utolsóelőtti évtizedben voltak a legmagasabbak. A század vége felé Oroszországban is az árak csökkennek.

A mi különösen az utolsó évtizedet illeti, úgy az árak következőkép alakultak (pud és kopek) :

	búza	rozs	árpa	zab
1891	119	113	74	70
1892	105	100	53	80
1893	85	67	52	66
1894	61	48	40	55
1895	73	56	47	56
1896	89	53	50	57
1897	101	61	47	67
1898	119	79	61	77
1899	95	73	68	67
1900	92	70	70	67

1894-ben az árak elérték a legmélyebb pontot, innét ismét emelkedtek 1898—99-ig, de 1900-ban ismét csökkennek.

Az elmúlt századra (ill. 1842—1900.) következő átlagárakat találunk (csetvert és rubel) :

búza	9.27
rozs	5.91
árpa	4.80
zab	4.82

A viszonylagos ára az egyes gabonaneműeknek következőleg alakul :

	búza	rozs	árpa	zab
1842—50	100	60.2	51.5	53.9
1891—1900	100	77.4	60.2	68.7

A gabonaneműek viszonylagos ára a búzáéhoz képest tehát itt is emelkedett.

A legnagyobb árkülönbözet volt búzánál :

1842—1850	7.99—4.05
1891—1900	119—61

vagyis a minimum és maximum aránya :

1842—1850	1 : 1.97
1891—1900	1 : 1.95

Az árkülönbözet tehát alig változott és még az utolsó évtizedben is nagy különbségek mutatkoznak.

15. Spanyolország.

Spanyolországra nézve az Instituto geográfico y Estadístico közölte velem a búzára vonatkozó adatokat. Az árak métermázsára vonatkoznak pesetában (= frank).

A XIX. század egyes évtizedeiben ez adatok szerint a búza ára a következőleg alakult :

1801—10	38.30
1811—20	40.12
1821—30	20.88
1831—40	23.32
1841—50	21.14
1851—60	25.37
1861—70	28.37
1871—80	28.84
1882—90	27.03
1891—1900	27.28

A legmagasabb árak jegyeztettek tehát itt is a második évtizedben, a legalacsonyabbak a harmadikban. Általában kisebbek az árkülönbségek. Hogy az utolsó évtizedben az árak nem alacsonyabbak, az alkalmasint az akkori magas ársziónak tulajdonítandó.¹

Az egész évszázadra a búza átlagos ára 28.06.

Az árkülönbözet a következő :

1801—10	45.93—30.01
1891—1900	29.96—21.20

¹ A pénz értéke nagy ingadozást mutat az utolsó évtizedben, mint azt a Párisra szóló váltóárfolyam kifejezi. A statisztikai hivatal adatai szerint a következő : 1890 4.270, 1891 6.687, 1892 15.345, 1893 18.929, 1894 19.654, 1895 14.594, 1896 20.688, 1897 29.605, 1898 54.156, 1899 24.590, 1900 29.545.

vagyis az árminimum és ármaximum aránya :

1801—10	1 : 1.53
1891—1900	1 : 1.41

Az árkülönbözetek az utolsó évtizedben jelentéktelenül kisebbek.

16. Északamerikai Egyesült-Államok.

Az Egyesült-Államokra vonatkozólag újabban az adatok teljesebben állanak rendelkezésre, mint azelőtt. Rendesen közöl-
tetnek a Department of agriculture havi és évi közleményeiben,
valamint a »Statistical Abstract for the United States« című
közleményben. A havi közlemények tartalmazznak azonkívül »kivi-
teli árakat«. A »Yearbook of the United States, Department of
agriculture« közli a farm-árakat, valamint a Chicagóban jegy-
zett legmagasabb és legalacsonyabb árakat. A különböző források
adatai eltéréseket is mutatnak. Az adatok csak 1862 óta állanak
rendelkezésre. Az előbbi évekre vonatkozó adatokat »Foville, la
transformation des moyens de transport. Páris, 1880.« című
munkájából vettük. Szorítkozunk az adatoknak táblás közlésére,
itt pedig csak sommás áttekintést nyújtunk a búza árára nézve
hektoliterben és frankban. Az ár 1835—70-ig New-Yorkra vonat-
kozik (Foville), 1871—1900-ig Chicagóra (December, Yearbook
1902, 772. l.)

1835—40	22.99
1841—50	16.34
1851—60	22.34
1861—70	18.33
1871—80	14.71
1881—90	12.79
1891—1900	10.72

Az árak 1851—60 óta következetesen csökkennek.

II. Függelék.

A gabonaárak történetének bibliográfiájához.

N é m e t o r s z á g.¹

U n g e r, Von der Ordnung der Fruchtpreise und deren Einflüsse in die wichtigsten Angelegenheiten des menschlichen Lebens, 1752.

Mittelmarktpreise der hauptsächlichsten Getreidearten in der Stadt Zwickau 1600—1819. — Zusammenstellung der Marktmittelpreise genannter Getreidearten in der Stadt Dresden auf die Zeit vom Jahre 1602—1830. (Mitteilungen des Statist. Vereins in Sachsen, 1831.)

E n g e l, Die Getreidepreise, die Ernteerträge und der Getreidehandel im preuss. Staate. (Zeitschr. d. königl. preuss. stat. Bureaus 1861.)

H a n a u e r, Etudes économiques sur l'Alsace ancienne et moderne. T. 2: Denrées et salaires Paris, Strassbourg 1878.

Beiträge zur Geschichte der Preise und des Tagelohnes in Hessen. (Hildebrandsche Jahrbücher, 10. Jahrg.)

Die Getreidepreise im Grossherzogtum Mecklenburg-Schwerin während des Zeitraumes 1771—1870. (Beiträge zur Statistik Mecklenburgs, 7. Bd.)

Die Preise und Löhne. (Jahrbuch für die amtliche Statistik des preuss. Staates, 2. Jahrg.)

Durchschnittspreise des Getreides und einiger anderer Nahrungsmittel im Grossherzogtum Oldenburg aus den Jahren 1817—1858. (Statistische Nachrichten über das Grossherzogtum Oldenburg, 1860, 4. Heft.)

F a l c k e, Geschichtliche Statistik der Preise im Königreich Sachsen. (Hildebrandsche Jahrbücher, 1871.)

S o e t b e e r, Jahresdurchschnittspreise in den Jahren 1816—1857. Hamburg, Holte u. Köhler.

G ü l i c h, Tabellarische Uebersichten zu der geschichtlichen Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaues (Tartalom: Uebersicht der Durchschnittspreise von mecklenburgischen und märkischen Weizen von 1791—1829 in Hamburg; Uebersicht der Preise des Weizens in London und in der Nähe dieser Stadt von 1595—1826; Uebersicht der Getreidepreise nach der Blasianischen Fruchttaxe in der Stadt Braunschweig 1330—1819; Uebersicht der Königsberger und Magdeburger Preise von 1797—1826; Uebersicht der Preise des Weizens in mehreren der wichtigsten europäischen Seestädte 1700—1826; Durchschnittspreise

¹ Lásd még: Heitz, Uebersicht der Literatur der Preise in Deutschland und der Schweiz aus den letzten 60 Jahren. Jena 1876.

des Getreides auf dem Markte zu Jena 1790—1839; Weizenpreise in Berlin und England 1791—1840 etc.).

Kühne, Beiträge zur Geschichte der sozialen Zustände. Gotha 1862. Kornpreise von 1597—1756 in der Gegend von Göttingen. (Hannoverisches Magazin, 1777.)

Kornpreise von 1528—1780 von 18 Dörfern. (Ibidem 1781.)

Durchschnitt der Münchner mittlern Schrankenpreise von 1747—1820. (Bayerische Wochenschrift für 1821—1822.)

Die Brot- und Getreidemärkte Breslau, Bericht des kaufmännischen Vereins zu Breslau, 1862 (vom Jahre 1200 ab).

Durchschnittspreise der vier Hauptfruchtgattungen im Grossherzogtum Hessen von 1820—1821 bis 1869. (Notizblatt der Grossherz. hessischen Zentralstelle für Landesstatistik.)

Wildt, Bewegung der Getreidepreise des Königreichs Bayern vom Jahre 1780 bis auf unsere Zeit. München, Giel.

Württembergische Getreide- und Weizenpreise von 1456—1628. (Zeitschr. f. Staatswissenschaften, Tübingen, 14. Bd.)

Die Preis- und Lohnverhältnisse des 16. Jahrhunderts in Thüringen. (Hildebrands Jahrbücher, 1. Bd.)

Laspeyres, Welche Waren werden im Laufe der Zeit immer teurer? (Zeitschr. f. Staatswissenschaften, Tübingen 1871.)

Schürich, Uebersicht über die wöchentlichen Getreidepreise auf dem Getreidemarkt der Stadt Altenburg von 1746—1846. Altenburg 1847.

Rau, Getreidepreise im südwestlichen Deutschland 1744—1843. (Zeitschr. f. Staatswissenschaften, Tübingen, N. I. IV.)

Die Teuerung und die Landwirtschaft. (Deutsche Vierteljahresschrift 1868. Enthält die Preise von Roermünde 1685—1785, Paderborn 1675—1784 etc.)

Laurent, Aachener Stadtrechnungen aus dem XIV. Jahrhundert. Aachen 1866.

Thümmel, Tabellarische Uebersicht der Getreidepreise im Herzogtum Altenburg vom Jahre 1650—1817. Altenburg 1818.

Seuffert, Statistik des Getreide- und Viktualienhandels im Königreich Bayern 1817.

Roscher, Ein Beitrag zur Geschichte der Kornpreise und der Bäckertaxen. (Zeitschr. f. Staatswissenschaften, 13. Bd.)

Frohn, Ueber Kultur, Handel und Preise des Getreides in Bayern. München 1799.

Rosenthal, Geschichte des Getreidepreises in der kais. freien Reichsstadt Nordhausen von 1676—1775 (1783). — Geschichte des Erfurtischen Getreidepreises von 1651—1775 (1784).

Bildliche Darlegung des einhundertjährigen Ganges der Kornpreise in der Stadt Nürnberg vom Jahre 1744—1843.

Ersch und Gruber, Encyklopädie, Getreidepreise. (Gazdag anyaggyűjtemény az árak történetéhez.)

Wegener, Ein pommersches Herzogtum und eine deutsche Ordens-Komthurei. Posen 1872. (Számos áradatot tartalmaz.)

Boas, Zur Geschichte der Preisbewegung. (Vierteljahresschr. f. Volkswirtschaft und Kulturgesch., Berlin, 10. Jahrg.)

Beiträge zur Geschichte der Preise. (Württembergische Jahrb., 1873.)

Seuffert, Statistik des Getreide- und Viktualienhandels im Königr. Bayern, 1857.

Titot, Hundertjährige Uebersicht der Lebensmittelpreise in Heilbronn von 1744—1843. Heilbronn 1843.

Ueber die Marktpreise des Getreides in Berlin seit dem Jahre 1624. (Mittheilungen des statistischen Bureaus, 1853.)

Conrad, Preise in Halle. (Jahrb. f. Nat. u. Stat., 1879.)

Heller, Zur Geschichte der Preisbewegung in Deutschland während der Jahre 1466—1525. (Jahrb. f. Nat. u. Stat., 1880.)

Ausztria.

Tafeln zur Statistik des Steuerwesens. Wien 1858. (Tartalmaz gabonaárakat 1774—1857.)

Seiler, Geschichte der Preisbewegung in Niederösterreich. Wien 1871.

Schebeck, Geschichte der Preise. Prag 1873. (Számos adatot tartalmaz, különösen a prágai gabonaárakat 1655—1872.)

Inama-Sternegg, Die Wiener Getreidepreise im 18. Jahrhundert. (Statist. Monatschrift 1887.)

Magyarország.

Magyarország nyersterméneinek ártörténete. Kiadja a budapesti keresk. és iparkamara, 1873.

Kőrösi, Adalékok az árak történetéhez. (Statiszt. Évk. 1873.)

Földes, Statisztikai tanulmányok a gabonaárak hullámzásáról a XIX. században és a gabonadrágaságok hatásáról, Budapest 1882.

Franciaország.

Prix et salaires à divers époques. Publié par le Bureau de statistique de la France. (Archives statistiques, Paris 1837.)

Montvéran, Tableau des variations du setier de froment depuis 1515 jusqu'en 1835.

Mantellier, Mémoire sur la valeur des principales denrées. Paris 1862.

Dupré de St. Maur, Recherches sur la valeur des monnaies et sur les prix des grains avant et après le concile de Francfort. Paris 1762.

Arnould, Balance du commerce (tartalmazza a »Rosox«-árakat: Essai sur les monnaies ou reflexions sur le rapport entre l'argent et

les denrées depuis 1643 jusqu'à 1673 ; reflexion sur la valeur du blé en France 1674—1763.)

Prix du blé à Paris du XIV-e au XVIII-e siècle d'après les registres du chapitre de Notre-Dame. (Extrait du Bulletin de la Société de l'histoire de Paris 1881.)

Essay sur la police générale des grains, sur leur prix et sur les effets de l'agriculture. Berlin 1750.

Le prix du blé en Angleterre comparé au prix du blé en France en 1771—1884. (Bulletin de statistique et de législation comparée, 1886 Septembre.)

D'Avenel, Histoire des prix. Paris 1894.

Levasseur, Les prix. Aperçu de l'histoire économique de la valeur et du revenu de la taxe en France. Paris 1893.

Svájcz.

Mühlemann, Einfluss der wichtigsten Nahrungsmittelpreise auf die Bewegung der Bevölkerung, Preise von 1782. (Zeitschrift f. schweiz. Statistik, 1882.)

Olaszország.

Movimento dei prezzi e di alcuni generi alimentari dal 1862 al 1885 e confronto fra essi e il movimento delle merci, col aggiunta di notizie storico-statistiche sui prezzi del frumento e del grano turco risalenti più addietro del corrente secolo. Roma 1886.

Movimento dei prezzi delle derrate alimentari. Roma 1876.

Pagnini, Saggio sopra il giusto prezzo delle cose 1751. (Custodi, Economisti classici.)

Notizie storiche sui prezzi e salari. Roma 1878.

Németalföld.

Sloet van de Beele, Diagramme représentant les prix moyens des céréales au marché d'Arnhem de 1544 à 1869. La Haye 1869.

Sille m, Tabellen von marktprijzen von granen to Utrècht in de jaren 1393 bis 1644. (Verh. v. S. K. A. S. W. 1901.)

Marktprijzen von Granen te Arnhem 1544—1901. s'Gravenhage 1903. (Bijdragen tot de Statistiek von Nederland XXVI.)

Marktprijzen von Granen to Middelburg etc. 1801—1900. (Bijdragen tot de Statistiek von Nederland, Nieuwe Volgreeks XLVI.)

Anglia.

Fleetwood, Chronicon preciosum or an account of english gold and silver money, the price of corn and other commodities and of stipends, salaries, wages, jointures, positions, day labour of England for six hundred years last past shewing from the decrease of the value of

money and from the increase of the value of corn and other commodities. London 1745.

Smith, Adam, Wealth of nations. (Enthält die »Fleetwood«-Tabelle. [1202—1601] und die »Windsor«-Tabelle [1595—1764].)

Tooke, A history of prices. London 1857.

Rogers, A history of agriculture and prices. I—VI. Oxford 1866—1887.

An inquiry into the prices of wheat, malt and occasionally other provisions from the year 1000 to the year 1763. Longman 1758.

Eden, History of the poor. London 1799.

Lloyd, Prices of corn in the beginning of the 14. century and also from 1583 to the present time (1830).

Comparative tables of taxation, currency and prices in the year 1784 and ending in the year 1837.

Dánia.

Kapitelstakster i aeldre og nyere Tid. (Danmarks Statistik) Kobenhavn 1904. Tartalmazza a gabonaárakat 1600—1902.